

Etička pitanja u radu odgojno-obrazovnih ustanova

Možar, Aleksandra

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:518811>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ALEKSANDRA MOŽAR

**ETIČKA PITANJA U RADU ODGOJNO-OBRAZOVNIH
USTANOVA**

Diplomski rad

Pula, siječanj 2025.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ALEKSANDRA MOŽAR

**ETIČKA PITANJA U RADU ODGOJNO-OBRAZOVNIH
USTANOVA**

Diplomski rad

JMBAG: 0303019749

Studijski smjer: Sveučilišni diplomski studij

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentor: doc. dr. sc. Irena Kiss

Pula, siječanj 2025.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Ja, dolje potpisana Aleksandra Možar, ovime izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.“

Studentica
Aleksandra Možar

U Puli, 9. siječnja 2025. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

„Ja, Aleksandra Možar, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Etička pitanja pedagoških istraživanja, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.“

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 9. siječnja 2025. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Cilj rada	1
1.2. Struktura rada.....	2
2. ETIČKI KODEKS	4
2.1. Etički kodeks i istraživanja s djecom	7
2.2. Suglasnost djece, roditelja ili skrbnika	11
2.3. Dobrobiti etičkog kodeksa	14
2.4. Primjena etičkog kodeksa na istraživanja s djecom	16
3. ETIČKI KODEKS PREDŠKOLSKIH USTANOVA.....	24
3.1. Etički kodeks odgojitelja	24
3.2. Etičke dileme odgojitelja	30
4. ETIČKA PITANJA PEDAGOŠKIH ISTRAŽIVANJA	39
4.1. Teorije razvoja socijalne interakcije.....	39
4.2. Individualni i društveni sustavi vrijednosti	41
4.3. Etički standardi	43
5. ISTRAŽIVANJE	46
5.1. Metodologija istraživanja	46
5.2. Deskriptivna analiza	47
5.3. Statistička analiza.....	55
5.4. Rasprava	57
5.5. Srodna istraživanja	59
6. ZAKLJUČAK.....	61
POPIS LITERATURE.....	63
POPIS GRAFOVA	68
PRILOZI.....	69

1. UVOD

Etički kodeks predstavlja skup pravila dobrog ponašanja neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti, odgajatelja, stručnih suradnika i ostalih radnika dječjeg vrtića koji se temelji na Ustavnim načelima, moralnom sustavu i načelima profesionalne etike (Etički kodeks, 2023). Temeljne vrijednosti jesu:

- Međusobno uvažavanje,
- Poštenje,
- Izvrsnost,
- Osobna odgovornost,
- Ljudsko dostojanstvo,
- Sloboda (Etički kodeks, 2023).

Primjenjivanje etičkog kodeksa pretpostavlja dobre namjere, objektivne i poštene prosudbe. Svaki odgojitelj ima osobnu zadaću i odgovornost da ostvari najviše etičke standarde osobnog ponašanja, poticati etičko ponašanje kod svoje djece, suradnika i kolega te savjetovati se svojim kolegama oko pitanja etičkih dvojbi. Svi radnici u svom radu djelovanju moraju dopunjavati i oplemenjivati pravila koje zadaje etički kodeks sa vlastitim osobnim sustavima humanih vrijednosti kao i sa vlastitom kulturom te životnim iskustvom. Etički kodeks uvijek je podložan dopunama i izmjenama koje su usklađene sa razvojem djelovanja ustanove dječjeg vrtića.

U ovom diplomskom radu jasno će se opisati na koji način odgojitelji u dječjim vrtićima na području Istarske županije sagledavaju etičke probleme i dileme koje im se javljaju prilikom njihovog rada u predškolskoj ustanovi.

1.1. Cilj rada

Cilj rada je uočiti i osvijestiti postojanje etičkih dilema i problema u radu s djecom i kolegama u predškolskoj ustanovi. Svrha provedbe istraživanja je predlaganje smjernica za poboljšanje suradnje između odgojitelja i djece kao i kolega u predškolskoj ustanovi.

1.2. Struktura rada

Prilikom provedbe istraživanja koristila se anketa koja se oformila na platformi *Google Forms*, te se slala odgojiteljima na području Istarske županije putem društvenih mreža ili e-mail adresa. Anketni upitnik je bio anonimn i prije svega dobrovoljan što znači da su u njemu sudionici sudjelovali samo ako su to željeli. Djetinjstvo suvremenog doba okarakterizirano je kroz institucionalizaciju koja je započela u stoljeću koje se nazivalo stoljeće djeteta (Babić i Irović, 2003). Današnja djeca više nego ikad prije su okrenuta prema profesionalnoj obradi djetinjstva kao i sve većem utjecaju odraslih osoba u njihovu životu, razvoju, rastu i obrazovanju (Babić i Irović, 2003: 104).

Nakon uvodnog dijela, drugi dio rada odnosi se na *etički kodeks*, u kojem se istražuje temeljna uloga etičkog kodeksa u istraživanjima s djecom. Ovaj dio obuhvaća važne elemente kao što su suglasnost djece, roditelja ili skrbnika, što je ključno za osiguranje etički ispravnog istraživanja. Posebna pažnja posvećena je etičkim dobrobitima koje proizlaze iz primjene kodeksa u istraživačkom procesu, uključujući zaštitu interesa djeteta i osiguranje da su njihova prava i dostojanstvo očuvani tijekom istraživanja. Osim toga, razmotrena je i primjena etičkog kodeksa u kvalitativnim istraživanjima s djecom, gdje specifičnosti ovih metoda zahtijevaju dodatne etičke smjernice.

Treći dio rada posvećen je *etičkom kodeksu predškolskih ustanova*, s posebnim naglaskom na etičke smjernice za odgojitelje. U ovom dijelu se istražuje kako odgojitelji primjenjuju kodeks u svakodnevnom radu, te s kakvim se etičkim dilemama susreću. To uključuje izazove povezane s odgovornošću prema djeci, roditeljima i kolegama, kao i situacije u kojima dolazi do sukoba između profesionalnih obaveza i osobnih uvjerenja. Rad istražuje različite primjere tih dilema i predlaže strategije za njihovo rješavanje, s ciljem očuvanja visokih etičkih standarda.

U četvrtom dijelu razmatraju se *etička pitanja pedagoških istraživanja*, gdje se obrađuju teorije razvoja socijalne interakcije koje predstavljaju ključni okvir za razumijevanje etičkih izazova u istraživanjima s djecom. Fokus je na etičkim pitanjima vezanim uz privatnost, povjerljivost, suglasnost i dobrobit djece u istraživanjima. Također, raspravlja se kako ove teorije pomažu u oblikovanju istraživačkih praksi koje su usklađene s etičkim standardima.

Peti dio odnosi se na *istraživanje*, u kojem je predstavljena metodologija istraživanja, uključujući izbor uzorka, alate za prikupljanje podataka i procedure za analizu podataka. Deskriptivna analiza rezultata daje pregled glavnih nalaza, dok statistička analiza nudi uvid u međusobne odnose između različitih varijabli. U ovom dijelu, rasprava je fokusirana na interpretaciju rezultata u svjetlu postojećih teorija i prakse, s naglaskom na to kako istraživanje doprinosi boljem razumijevanju primjene etičkih kodeksa u predškolskim ustanovama.

Na kraju, *u zaključku*, sintetiziraju se ključni nalazi i nudi se preporuka za buduću primjenu etičkog kodeksa u istraživanjima i pedagoškoj praksi. Naglasak se stavlja na važnost dosljedne primjene etičkih smjernica i nužnost stalne edukacije odgojitelja i istraživača o etičkim pitanjima.

U *popisu literature* navedene su reference koje su temeljito obradile temu etičkog kodeksa i njegove primjene u pedagoškim istraživanjima, pružajući čitateljima mogućnost za daljnje istraživanje ove važne teme.

2. ETIČKI KODEKS

Današnja etika je obilježena stanjem izgubljenosti i potrage za vlastitim identitetom, što ipak predstavlja i veliku priliku jer jasno ukazuje na potrebu za ovom disciplinom i omogućuje učenje na prošlim greškama. Izlaz iz krize u etici treba se temeljiti na osobnoj dimenziji i traganju za vlastitom srećom, uređujući čovjekovo djelovanje i omogućujući mu potpuno ostvarenje u skladu sa svojim životom (Mužić, 2003: 51).

Stoga, etika nije ništa drugo nego umijeće življenja u kojem je važno pravilno vrednovati i uskladiti različite ljudske sposobnosti, izbjegavajući redukcionizam i isključivost. To posebno vrijedi za razum, volju, osjećaje i maštu, a svaka od njih ima svoju jedinstvenu ulogu te suradnjom doprinose potpunom ostvarenju čovjeka. Umijeće življenja kod osobe obuhvaća umijeće introspekcije, integracije i realizacije te je kao takvo najbolji put prema obnovi cijelog društva (Mužić, 2003: 51).

Razvoj znanosti o etičkim aspektima u istraživanjima o djeci kasno se počeo promišljati, tek od sredine 20. stoljeća. Neki od glavnih koraka prema promjeni ostvarili su se prije nekoliko desetljeća kada je usvojena Konvencija UN-a o pravima djeteta dana 20. studenog 1989. godine (UN, 1989). Etički kodeksi usmjereni istraživanjima koja uključuju djecu detaljno definiraju odnose i odgovornosti svih sudionika u istraživačkom procesu, uključujući istraživače, djecu, roditelje ili skrbnike, te ostale relevantne osobe. Ovi kodeksi postavljaju smjernice za zaštitu prava djece, njihovog dostojanstva i sigurnosti tijekom istraživanja. Oni su ključni za osiguranje poštivanja *Konvencije o pravima djeteta*, posebno u dijelovima koji se odnose na slobodno izražavanje djeteta, suglasnost i zaštitu od štetnih situacija. Primjena etičkog kodeksa preduvjet je za provođenje bilo kakvih znanstvenih istraživanja koja uključuju djecu, osiguravajući da su etički standardi, poput privatnosti i povjerljivosti, uvijek očuvani (Hrvatska psihološka komora, 2005).

Vijeće za djecu je savjetodavno tijelo koje djeluje unutar sustava zaštite prava djece u Republici Hrvatskoj. Njegova osnovna zadaća je promicanje i zaštita dječjih prava, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta. Vijeće okuplja stručnjake iz različitih područja koja se tiču dobrobiti djece, uključujući

predstavnik ministarstava, nevladinih organizacija, znanstvenih ustanova, i drugih institucija koje se bave djecom. Njihova zadaća je i poticanje izrade smjernica i dokumenata koji doprinose unapređenju prava djece, kao što je bio slučaj s inicijativom za izradu Etičkog kodeksa istraživanja s djecom.

Vijeće za djecu potaknulo je izradu Etičkog kodeksa istraživanja s djecom u Republici Hrvatskoj, koji je konačno objavljen 2003. godine, s ciljem uspostavljanja jasnih smjernica za provođenje istraživanja koja uključuju djecu, čime se osigurava njihova prava i zaštita (Vijeće za djecu, 2003).

Upravo je navedeno vijeće sudjelovalo kao savjetodavno tijelo Vlade RH te je njihova zadaća bila promicati i zaštititi prava djeteta koja će biti u skladu s Konvencijom o pravima djeteta (Ajduković i Keresteš, 2020).

Etički (*Ethicon* – čudoredan, moralan) kodeks definiran je kao skup moralnih stavova, načela, ideala, normi ili pravila ponašanja, pravila postupaka i međuljudskih odnosa koji je nametnut svijesti svakog pojedinca i sveukupne zajednice, dok se pritom naglašava da je on u skladu sa općim kriterijima o dobru koje vlada u određenim društvima i zajednicama (Anić i Goldstein, 2002: 233).

Kada se promatra na individualnoj razini tada se etički kodeks može odrediti i kao potpora za razvoj daljnje etičke osjetljivosti kao i potpore za prosudbe pojedinaca. On je u isto vrijeme velika podrška moralnim integritetima kao i hrabrosti pojedinca da radi ono što je u skladu s implicitnim vrijednosnim sustavom.

Prilikom promišljanja o svrsi etičkog kodeksa odgojitelja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, njegova prva razina osmišljena je tako da se dotiče ljudskih dužnosti i prava koja se tiču suvremenog uređenog društva koje je demokratski ustrojeno. Druga razina odnosi se na činjenicu kako je odgojiteljeva profesija generirana iz širokog konteksta pripadnosti odgojnim i obrazovnim profesijama koje spadaju u više rodni pojam. Posljednja, treća razina etičkog kodeksa uvažava specifične uloge i dimenzije odgojiteljskog poziva.

Potrebno je naglasiti kako postoji više tipove etičkog kodeksa koji mogu biti sažeti i jezgroviti dok označavaju njegove odredbe (Olson, 2003). Svaki model etičkog kodeksa ima svoje preambule i uvodne odredbe koje jasno odražavaju temeljne ideje na kojima se izgrađuju svi kodeksi. Prilikom njihovog analiziranja

može se uočiti dvojaka struktura koja se jasno orijentira na načela ili na subjekte (Heslop i sur., 2016: 84).

Prvi pristup karakterističan je po eksplicitno navedenim načelima kojima se nastoje promovirati standardi etičkih ponašanja dok se pritom naznačuju neetička ponašanja koja se upravo navedenim kodeksom nastoje prevenirati (Thomas i sur., 1998).

Drugi pristup ima puno manje prostora u kojem se pozornost pridaje načelima, te se, s jasnim naznačivanjem prioriteta, više usmjerava članovima profesionalnih skupina na koje se etički kodeks odnosi. Tada se u odnosu na svaku osobu određuju konkretna načela, zadaci i ciljevi koji su prilagođeni djetetu, istraživaču, roditeljima, odgojiteljima itd. (Krstović, 2010).

U svakom obliku etičkog kodeksa može se razlučiti tri glavne sastavnice istog: prva je ona koja će promovirati opće vrijednosti te će iste biti jasno označene u preambuli, druga će iskazati specifičnost određenih struka, a u trećoj će se iskazati konkretnost neke domene ili profesionalnih uloga (Krstović, 2010).

Preambule etičkih kodeksa koncipiraju se na način da predstavljaju svojevrsna ogledala za društvene sustave vrijednosti u kojima se promoviraju izvorne društvene misije profesionalaca onog područja na koje se kodeks odnosi i za koje se donosi (Heslop i sur., 2018). Navedene vrijednosti predstavljaju rezultat dosegnutog i prihvaćenog civilizacijskog suglasja te se isto tako mogu definirati sa općim dokumentima koji mogu biti i međunarodni, a isto tako se mogu donositi i na najvišim razinama te se mogu prihvaćati u nacionalnim okvirima. Na etičke kodekse mogu se nadograditi sastavnice koje će tumačiti koncept djetinjstva u danim sociokulturnim kontekstima. Etički kodeksi imaju zadatak senzibilizirati odrasle kako bi mogli uvažiti djecu i djetinjstvo te podići tako razinu osjetljivosti za oba pojma (Heslop i sur., 2018).

Neke od vrijednosti koje se iskazuju u preambulama etičkog kodeksa jesu:

- Priznanje i vjerovanje u dostojanstvo i integritet svake osobe i ličnosti,
- Afirmiranje i prepoznavanje autentičnosti i potencijala kod sve djece,
- Omogućavanje odrastanja u kvalitetnim socijalnim sredinama za djecu te djelovanje na njihovu daljnju dobrobit,

- Shvaćanje djetinjstva kao ključnog i posebnog razdoblja u životu svih ljudi,
- Omogućavanje ravnopravnosti sve djece neovisno o njihovom spolu, rasi, vjeri ili nacionalnoj pripadnosti (Krstović, 2010: 4).

Preambula je posebna i po tome što se vrijednosne kategorije mogu prevoditi na specifičan jezik koji će se koristiti prilikom pisanja prisega (Krstović, 2010: 4). Zbog toga je moguće označiti preambule kao iskaze u kojima se može iščitati kolektivna obveza poštivanja etičkih načela ponašanja kao ode koja se posvećuje određenoj profesiji.

2.1. Etički kodeks i istraživanja s djecom

Kako bi se donio etički kodeks nužno je postojanje pravnog temelja, a to je Odluka o osnivanju Vijeća za djecu (NN 105/2017). U odluci je izrijekom navedeno kako Vijeće donosi Etički kodeks koji se odnosi na istraživanja s djecom na području RH. U skladu s odrednicama koje se nalaze u Kodeksu osnovano je i Nacionalno etičko povjerenstvo za istraživanja koja uključuju djecu, a koje je osnovano kao savjetodavno tijelo Vijeća za djecu sa zadaćom da promiču i prate provedbu i tumačenja odredbi iz Kodeksa u određenim spornim slučajevima gdje se sumnja na njihovo kršenje (točka 5. podtočka 6. odluke). Godine 2018. imenovali su novi sastav Vijeća za djecu te se nakon toga u siječnju 2019. godine postavilo i novo Nacionalno etičko povjerenstvo koje je pratilo istraživanja s djecom, a postavljeno je na mandat od četiri godine (NN 10/2018).

U sastavu Nacionalnog etičkog povjerenstva sudjeluje 11 članova koji su istaknuti profesionalci, znanstvenici i stručnjaci iz raznih područja djelovanja usmjerenih na djecu. Konvencija UN-a o pravima djeteta (UN, 1989) bila je kamen temeljac za donošenje Etičkog kodeksa u RH (NN 10/18). Pored Konvencije, veliku ulogu imaju i brojni međunarodni dokumenti kao i preporuke Ujedinjenih Naroda, Europske unije, Vijeća Europe koji su nadahnuli rješenja Kodeksa i poslužili za postavljanje standarda koje Kodeks slijedi.

U Republici Hrvatskoj postoje zakonski propisi kojima se reguliraju pravni subjektiviteti djece, te su oni nužni za daljnju provedbu etičkih propisa u

istraživanjima u kojima djeca sudjeluju, a ti zakoni obuhvaćaju Obiteljski zakon (NN 103/15), Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN 84/21), Zakon o zdravstvenoj zaštiti (NN 100/18), Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11) i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 59/20) (Ajduković i sur., 2020). Revizija Kodeksa morala je slijediti ciljeve Nacionalne strategije prava za djecu u RH u razdoblju koje je predviđeno od 2014. do 2020. godine, a nositelj istog je bilo Vijeće za djecu. Jedan od glavnih ciljeva navedene strategije bilo je osiguravanje prava djeteta da sudjeluje i izražava vlastito mišljenje u istraživanjima koja se provode.

Neka od temeljnih pitanja koja su uređena navedenim Kodeksom su i pitanja o statusu djece sudionika u raznim oblicima istraživanja posebno u područjima humanističkih i društvenih znanosti kao što su psihologija, sociologija, pedagogija, socijalne djelatnosti, obrambene i sigurnosne znanosti, ekonomija, politika, informacijske i komunikacijske znanosti, filologija, filozofija, etnologija te brojna interdisciplinarna područja i znanosti koja mogu na bilo koji način imati utjecaja na integritet djece kao cjelovitih osoba (Ajduković i Keresteš, 2020: 6). Etički kodeks omogućuje primjenu zahtjeva koji proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta (UN 1989) te im osigurava odgovarajuću zaštitu i promociju u kontekstu njihova sudjelovanja u raznim oblicima znanstvenih istraživanja, a odnose se na :

- zaštitu djece od svakog oblika diskriminiranja (čl. 2., UN, 1989),
- zaštitu najboljeg interesa za djecu (čl. 3. UN, 1989),
- prava djece da izražavaju vlastite misli o činjenicama koje se tiču njih samih te uzimanje u obzir to mišljenje u skladu s zrelosti i dobi djeteta (čl. 12. UN, 1989),
- prava djece da se slobodno izražavaju te da slobodno traže, primaju i daju obavijesti i ideje neovisno bile one u usmenom obliku, pismenom ili tiskanom (čl. 13. UN, 1989),
- prava djece da imaju slobodu savjesti i misli (čl. 14. UN, 1989),
- prava djece na zaštitu njihove privatnosti, na zaštitu časti i ugleda (čl. 16. UN, 1989),

- prava djece da imaju omogućen pristup prema materijalima i obavijestima koje dolaze iz raznih izvora s ciljem da se promiče njihovo zdravlje i dobrobit (čl. 17. UN, 1989). (Ajduković i Keresteš, 2020: 5).

Etički kodeks regulira dužnosti i prava kao i odgovornosti istraživača i suradnicima na koji će provoditi istraživanja ili koji će u njemu sudjelovati na bilo koji način, isto tako regulira dužnosti i prava koje imaju roditelji odnosno skrbnici djece. Provedba istraživanja u kojima će sudjelovati djeca pretpostavlja i pitanje stručnog odnosno znanstvenog pristupa navedenom obliku istraživanja s ciljem dobivanja valjanog odgovora o dječjem mentalnom zdravlju kao i o socijalnom ili psihološkom razvoju, obrazovanju, dobrobiti i svim drugim sferama dječjih života (Ajduković i Keresteš, 2020). Pitanja koja se postavljaju kao relevantna i važna u etičnom kodeksu su ona koja se tiču odgovornosti i uloge roditelja i skrbnika za dobrobit djece kao sudionika u raznim istraživanjima. Pri provedbi istraživanja nužno je da se poštuju dogovorena načela, vrijednosti i standardi kako bi se mogla postići odgovarajuća razina etičnosti. Neka od pitanja koje Kodeks uređuje su:

Status djece:

- Pravo i autonomija da se dijete samo-određuje putem informiranog pristanka djeteta da sudjeluje u istraživanju, putem poštovanja prava djece da izraze vlastita mišljenja o činjenicama koje ih se tiču, putem poštovanja mišljenja djece u istraživanjima u svim fazama provedbe istog.
- Anonimno sudjelovanje u istraživanju, tajnost i povjerljivost podataka koji se prikupljaju.
- Zrelost i dob djeteta koja predstavlja kriterij kako bi dijete moglo sudjelovati u istraživanju te kako bi moglo samo dati informirani pristanak da sudjeluje u istom.
- Štićenje dobrobiti djeteta kao i njegovo osnaživanje u svim fazama provedbe istraživanja s ciljem osiguravanja valjane psihosocijalne podrške u onim situacijama kada im sudjelovanje u istraživanju može izazvati osjećaj nelagode, nemira ili zabrinutosti
- Zaštita djece koja spadaju u posebno ranjive skupine.

- Informiranje djece o postignutim rezultatima provedenog istraživanja (Ajduković i Keresteš, 2020: 6).

Status roditelja ili skrbnika:

- Informiranost roditelja ili skrbnika o samom istraživanju u koje se planira uključiti i dijete,
- Informirani pristanak roditelja ili skrbnika da dijete sudjeluje u istraživanju,
- Privola roditelja ili skrbnika da dijete sudjeluje u istraživanju u kojem je nužno koristiti ili obraditi osobne podatke,
- Obavijest roditeljima ili skrbnicima o općim rezultatima istraživanja (Ajduković i Keresteš, 2020: 6).

Status istraživača i njihovih suradnika:

- Obveze i prava,
- Dobrobit djece i odgovornost za postizanje dobrobiti,
- Preuzimanje odgovornosti za potencijalnu štetu koja može nastati,
- Obavješćavanje o općim rezultatima postignutima kroz istraživanje svim sudionicima, njihovim roditeljima ili skrbnicima kao i svim stručnjacima u onim ustanovama u kojima se istraživanje provodilo (Ajduković i Keresteš, 2020: 7).

Istraživanje u kojem sudjeluju djeca mora imati za cilj širiti i produbljivati opće, znanstveno i stručno znanje o djeci bilo o socijalnim, psihološkim ili tjelesnim aspektima njihova razvoja i funkcioniranja. Sva znanja koja se usvoje moraju se primjenjivati kao bi se promaknula opća dobrobit djeteta, a time dobrobit društva i obitelji. Etički kodeks mora sadržavati skup etičkih, ali i moralnih načela kao i moralnih standarda koji će omogućiti izgradnju istraživačkog, stručnog i znanstvenog rada. Etički kodeks mora navesti opće, ali i specifične standarde koji će biti važni u samoj provedbi istraživanja u kojem djeca mogu sudjelovati. Osim zaštite i dobrobiti djece kao skupine koja je osjetljiva, cilj je da se javnost obrazuje te da se istraživači, studenti kao i poslodavci upoznaju s novim spoznajama i etičkim standardima koji se primjenjuju u istraživanjima.

Etički kodeks i standardi u njemu traže neprestano ispitivanje i unapređenje istih te se traži da svi istraživači koji sudjeluju u istraživanjima koja uključuju djecu moraju prakticirati etično ponašanje te potaknuti svoje kolege na isto (Ajduković i sur., 2020: 9).

U istraživanjima u kojima sudjeluju djeca treba poštovati sljedeća načela:

- načela zaštite dobrobiti djece kao i njihovih prava na integritet neovisno je li on psihički, fizički ili emocionalni,
- načela poštivanja svih ljudskih vrijednosti, prava kao i dostojanstva svake osobe,
- načela poštivanja anonimnosti i privatnosti svih sudionika,
- načela poštivanja prava sve djece na njihovo izražavanje mišljenja i samoodređenje,
- načela odgovornosti u slučajevima pojave etičkih dvojbi,
- načela zaštite integriteta čitave znanosti kao i svih znanstvenika,
- načela točnosti, objektivnosti i poštenja u znanstvenom radu, koje uključuje i obveze o izvještavanju postignutih rezultata (Ajduković i Keresteš, 2020: 9).

2.2. Suglasnost djece, roditelja ili skrbnika

Prije provedbe istraživanja nužno dobiti pristanak djeteta kojeg Kodeks propisuje, a isto tako nužno je dobiti i pristanak roditelja ili skrbnika. Za dijete koje ima do 14 godina nužan je informirani pristanak koji mora biti pismeni i kojeg daje roditelj ili skrbnik. Osim pisanog pristanka na papiru, valjanim se može smatrati i e-poruka ili SMS poruka kao i svaka druga potvrdna radnja koja će se poslati istraživaču ili osobi koja je zadužena za organiziranje istraživanja u ustanovama ili ustanovi u kojima će se istraživanje provesti. Nakon što se dobije roditeljski ili pristanak skrbnika nužno je tražiti i pristanak djeteta. Kao iznimka od toga smatraju se djeca koja imaju drugačije jezične ili kognitivne sposobnosti koje im onemogućuju razumijevanje informiranog pristanka te njima isti mogu dati isključivo roditelji ili skrbnici. Djeca pristanak na sudjelovanje u istraživanju daju pismeno, a njegov oblik ovisi i o dobi kao i

razvojnem statusu, jezičnim sposobnostima, te specifičnostima samog istraživanja (Ajduković i sur., 2020: 12).

Kada se traži djetetov pristanak na sudjelovanje istraživač ima obvezu djetetu na razumljiv način objasniti cilj, svrhu i postupak istraživanja te mu omogućiti dovoljno vremena da donese odluku i samo postavi pitanje o istraživanju ako ga ima. Djeca starija od 14 godina mogu dati informirani pristanak koji može biti pismen ili usmen. Prije nego li se djecu traži pristanak na sudjelovanje nužno je da istraživač informira roditelje o svim detaljima provedbe istraživanja koji su u skladu s točkom 3.5. navedenog Kodeksa (Ajduković i sur., 2020: 12).

Prije informiranog pristanak, sudionici istraživanja i roditelji odnosno skrbnici se moraju obavijestiti:

- o tome tko su istraživači,
- o svim detaljima koji su relevantni za istraživanje, uključujući pritom sve opće podatke o istraživanju,
- o svrsi i ciljevima istraživanja,
- o mogućim dobitima od istraživanja za same sudionike, ali i opću populaciju,
- o metodologiji istraživanja,
- o razini rizika kao i neugodnostima koje se mogu pojaviti za sudionika,
- o dobrovoljnosti samog sudjelovanja u istraživanju i mogućnostima da odustanu od sudjelovanja ili da povuku svoje podatke u bilo kojoj fazi istraživanja,
- o načinu davanja pristanka na sudjelovanje,
- o eventualnim naknadama i nagradama za sudjelovanje u istraživanju,
- o anonimnosti postupka prilikom prikupljanja podataka,
- o razini povjerljivosti i tajnosti podataka
- o načinima pohrane i određenom vremenu čuvanja podataka,
- o načinima obrađivanja podataka i objavljivanja samih rezultata provedenog istraživanja,
- o načinima davanja povratnih informacija o općim rezultatima istraživanja svim sudionicima, njihovim roditeljima, stručnjacima u

ustanovi ili ustanovama u kojima se istraživanje provodilo kao i općoj javnosti,

- o informacijama kome se mogu obratiti ako imaju pritužbe na postupak istraživanja,
- o informacijama kome se mogu obratiti ako ih je istraživanje na određeni način uznemirilo ili izazvalo bilo kakav oblik neugode (Ajduković i Keresteš, 2020: 12).

Sve osobe od kojih se dobije pristanak, imaju pravo da u bilo koje vrijeme, bez obrazloženja, odustanu od sudjelovanja u istraživanju te povuku podatke koje su prije toga dale. Prilikom provedbe longitudinalnih istraživanja nakon što se pribavi inicijalni pristanak kojim se jasno mora opisati cjelokupan postupak svim sudionicima, nužno je da se sa svakim sudionikom provjeri i njegova spremnost nastavka sudjelovanja. Istraživač treba osigurati uvjete koji će onemogućiti bilo kakav oblik diskriminacije djece koja nisu uspjela dobiti pristanak roditelja, koja su sama odbila sudjelovati u istom ili koja su u jednom trenu odustala. I djeca koja nisu sudjelovala u istraživanju, kao i skrbnici i roditelji imaju pravo na informacije o općim dobivenim rezultatima istraživanja (Tisdall i sur., 2012).

Informirani pristanak najčešće nije potrebno tražiti za istraživanja koja će se provoditi kao dio redovnog obrazovnog i odgojnog procesa i koja neće van okvira dječjih regularnih iskustava u ustanovama za odgoj i obrazovanje. Pristanak nije nužno tražiti niti u onim istraživanjima koja se provode isključivo anonimno i u uvjetima koji su prirodni i u kojima bilo kakav mogući rizik za djecu nije ni na koji način povezan s istraživanjem (Ajduković i sur., 2020: 13).

Pristanak za obrađivanje anonimnih arhivskih podataka u pravilu mogu dati ustanove koje su odgovorne za navedene podatke. U istraživanjima koja ne mogu osigurati punu anonimnost i u kojima je nužno koristiti ili obraditi osobne podatke nužno je dobiti privolu roditelja ili skrbnika. Privola od roditelja/skrbnika ili djeteta dobiva se u okviru procesa prikupljanja informiranog pristanka (Ajduković i sur., 2020: 13).

Istraživači imaju obvezu osigurati tajnost svih podataka o djeci koja sudjeluju i istraživanju i daju svoje izjave. Ne smije se otkriti identitet sudionika istraživanja niti u usmenim ili u pismenim izvještajima, kao niti u neformalnim ili formalnim

raspravama ispred drugih istraživača ili ostalim stručnim osobama. Iznimka je jedino kada se za vrijeme prikupljanja podataka istraživač suoči s određenom poteškoćom ili problemom koji može predstavljati ozbiljan rizik za život djeteta i njegovu dobrobit. U tom slučaju istraživač svoja zapažanja treba saopćiti stručnjacima za navedene teškoće kako bi se mogla osigurati nužna pomoć djetetu.

Nije dopušteno prikrivati ili lažirati rezultate istraživanja. Istraživač može sudionike upozoriti da se pojedini rezultati istraživanja ne smiju objaviti prije samog završetka čitavog postupka, što je opravdano u intervencijskim ili longitudinalnim istraživanjima (Ajduković i sur., 2020: 14).

2.3. Dobrobiti etičkog kodeksa

Etički kodeks ima ključnu ulogu u osiguravanju sigurnosti, dobrobiti i prava djece koja sudjeluju u istraživanjima. On štiti djecu od potencijalne štete, fizičke, emocionalne ili psihološke. Istraživanja moraju biti dizajnirana i provedena na način koji minimizira rizik za sudionike.

Etički kodeksi naglašavaju važnost zaštite privatnosti djece i osiguravaju da se svi prikupljeni podaci koriste na način koji je anoniman i povjerljiv. Oni osiguravaju da djeca (i njihovi roditelji ili staratelji) budu potpuno informirani o prirodi istraživanja i daju svoj pristanak prije sudjelovanja. Navedeno uključuje objašnjenje svrhe istraživanja, načina sudjelovanja i mogućih rizika. Djeca i njihovi roditelji imaju pravo povući se iz istraživanja u bilo kojem trenutku, bez ikakvih posljedica. Djeca i njihove obitelji imaju pravo na informaciju o rezultatima istraživanja, posebice ako ti rezultati mogu imati utjecaj na njihovu dobrobit (Alderson i Morrow, 2020: 36).

Istraživači moraju preuzeti skrb o djeci s kojima provode istraživanje kao i o njihovim bližnjima te paziti da nitko u istraživanju nije ugrožen niti fizički niti psihički (Ajduković i sur., 2020). Oni moraju zaštititi interese i prava svih s kojima će doći u bilo kakav profesionalni kontakt. Ako se za vrijeme pripreme ili provedbe istraživanja pojave ikakve etične dvojbe, tada će ih istraživač nastojati riješiti na način koji je odgovoran i kojim će se osigurati sigurnost te kojim će se izbjeći ili smanjiti ikakav oblik ugroze sudionika. Istraživači moraju

pažljivo planirati svoja istraživanja i nastojati predvidjeti sve posljedice ponašanja i postupaka koja primjenjuju. Istraživači moraju uvijek poštivati dostojanstvo sudionika kao i ljudsku vrijednost svih onih stranaka koje su uključene u istraživanje. Nije dopušten nikakav oblik manipulacije, a obveza je štititi njihova prava na autonomiju kao i samoodređenje. Svaki istraživač mora biti svjestan da zaštita prava kao i dobrobiti i interesa djeca zahtijeva poseban odnos jer djeca su ta koja često nisu u mogućnosti donositi autonomne odluke. Istraživači moraju štititi privatnost sudionika te moraju skrbiti o zaštiti njihovih privatnih i osobnih podataka (Ajduković i sur., 2020: 12). Pri tome u obzir moraju uzeti kulturne i individualne razlike sudionika koji se nalaze u istraživačkom procesu, što se odnosi i na razlike u dobi, spolu, rodu, identitetu, izražavanju, rasi, etničkom podrijetlu, nacionalnosti, jeziku, religiji, seksualnoj orijentaciji, teškoćama u razvoju, socio-ekonomskom statusu i slično. Oni moraju nastojati eliminirati sve utjecaje stereotipa ili predrasuda na vlastita istraživanja (Ajduković i Keresteš, 2020: 12).

Istraživači koji provode istraživanja u kojem će sudjelovati djeca, s njima moraju izgraditi odnos u kojem će se uzajamno prihvaćati i surađivati s povjerenjem, a isto to moraju napraviti i s osobama koje su im bliske. Oni moraju biti svjesni znanstvene i stručne odgovornosti prema sudionicima istraživanja, prema znanstvenoj i strukovnoj zajednici, kao i prema čitavom društvu kojem nastoje pomoći kako bi se izgradili humani međuljudski odnosi (Ajduković i Keresteš, 2020). Istraživanje se mora vršiti na najvišoj znanstvenoj i stručnoj razini te se trebaju jasno razumjeti profesionalne uloge i obveze i prihvatiti osobna odgovornost za vlastita ponašanja i rješavanje etičkih dvojbi (Ajduković i Keresteš, 2020).

Prilikom planiranja istraživanja, trebaju se savjetovati i surađivati s drugim stručnjacima i znanstvenicima u cilju ostvarenja potpune zaštite sudionika i postizanja što višeg znanstvenog i etičkog standarda. Pri tome moraju biti svjesni važnosti etičkih pitanja prilikom rada s djecom te uzeti u obzir obvezu upućivanja kolega na etičke standarde i pomaganju prilikom rješavanja eventualnih etičke dileme koje se vežu uz samo postupanje i položaj sudionika u istraživanju (Ajduković i Keresteš, 2020).

Etički kodeks omogućuje zaštitu i unaprjeđenje dobrobiti djece kao sudionika istraživanja na sljedeće načine:

- unapređuje i štiti status djeteta u svakoj fazi njihovog sudjelovanja u samom istraživanju,
- poštuje sva prava djece koja proizlaze iz Konvencije o pravima djeteta (UN, 1989),
- radi distinkciju između različitih vrsta istraživanja i poštuje njihovu etičku specifičnost, predlaže optimalne načine kako i na koji način zaštititi najbolji interes i dobrobit svakog djeteta u svakoj od tih vrsta istraživanja,
- poštuje i uzima u obzir prava i dužnosti svih odraslih osoba koje su odgovorne za zaštitu i dobrobit najboljeg interesa svakog djeteta (Ajduković i sur., 2020: 12).

2.4. Primjena etičkog kodeksa na istraživanja s djecom

Sukladno s Konvencijom o pravima djeteta etički kodeks se tiče djece koja su mlađa od 18 godina. Etički kodeks obvezuje sve istraživače i suradnike u istraživanju u kojem sudjeluju djeca promicati i štiti prava, dobrobit i interese sudionika. Odgovorni su osigurati etičnost u svim fazama istraživačkih procesa. Etički kodeks tiče se svih društvenih i humanističkih istraživanja. Od organizacije, ustanove, udruge i organizatora očekuje se osnivanje etičkog povjerenstva i izrade nalogu o postupku prijave i procjene te dobivanja suglasnosti za provedbu istraživanja u koje će jasno staviti načela etičkog kodeksa. Sva tijela državne uprave u čijim je nadležnostima rad ustanova koje provode istraživanja u kojima sudjeluju djeca, kao i ona tijela koja su nadležna za rad ustanova koje se skrbe o dobrobiti djece u područjima odgoja i obrazovanja, pravosuđa, socijalne zaštite, medijskog prostora, zdravstva, sporta, kulture i drugih relevantnih područja moraju izraditi akte kojima će se jasno moći istaknuti za koju vrstu istraživanja je nužno njihovo odobrenje, a za koju vrstu istraživanja nije (Ajduković i Keresteš, 2020:5).

Istraživanja u kojima sudjeluju djeca imaju za cilj produbiti i proširiti opće, stručno i znanstveno saznanje o njihovim socijalnim, psihološkim i tjelesnim aspektima razvoja i funkcioniranja. Znanja koja su usvojena mogu se primijeniti kako bi se dalje u budućnosti promicala opća dobrobit kod djece, njihovih obitelji te društva u cjelini. Etički kodeks u sebi ima čitav skup etičkih standarada i

načela na kojima se može graditi istraživački, stručni ili znanstveni rad (Tisdall i sur., 2008:58).

Cilj kodeksa je da osim same zaštite i dobrobiti djece je da obrazuje te da upozna javnost i istraživače s etičkim standardima koji se moraju primjenjivati u navedenim istraživanjima. Etično ponašanje traži se od svih istraživača koji nastoje uključiti djecu u svoja istraživanja te se isto tako očekuje poticanje od strane kolega, suradnika, poslodavaca ili studenata koji dolaze u profesionalni doticaj s etičnim ponašanjem da isto i primjenjuju.

Navedena istraživanja moraju biti temeljena na utvrđenim profesionalnim i znanstvenim dostignućima. Početnici i novi istraživači mogu provesti istraživanja u kojima će sudjelovati djeca isključivo pod nadzorom ili vodstvom iskusnih istraživača. Kako bi se neposredna istraživanja djece mogla provoditi nužno je i predznanje tjelesnih i psiholoških razvojnih procesa. Oni istraživači koji kroz svoje stručno obrazovanje nisu stekli navedena znanja, prilikom procesa pripreme i planiranja samog istraživanja moraju se obavezno savjetovati sa stručnjacima s područja kognitivnog, emocionalnog i socijalnog razvoja djece (Ajduković i Keresteš, 2020:6).

Interdisciplinarna i multidisciplinarna istraživanja nastoje procijeniti kompetentnost istraživača s ciljem saznanja koliko je njegovo znanje iz svih razvojnih područja. Istraživanja koja uključuju sudjelovanje djece mogu se provoditi samo onda kada ne postoji drugi način na koji se može doći do odgovora na postavljen istraživača pitanja. To vrijedi za slučajeve kada su posebna i opća svrha istraživanja od iznimne važnosti za unapređenje stručnih i znanstvenih spoznaja. Pri tome rizici mogu proizaći iz izlaganja djece istraživanju i iz postupaka pri kojima djeca mogu osjetiti anksioznost, tjeskobu, zabrinutost, nelagodu, strah. Sve potencijalne negativne posljedice moraju se u potpunosti ukloniti ili ih se treba svesti na mjeru koja je najmanje moguća (Lundy i sur., 2012:15).

Postupke istraživanja treba prilagoditi sposobnosti, dobi i zrelosti djeteta, te ih provoditi pod okolnostima koje jamče emocionalnu, tjelesnu i psihološku sigurnost. Sva istraživanja koja će djetetu uskratiti informacije o cilju provedbe ili će mu dati samo ograničene informacije ne treba se niti provoditi. Nepotpuni prikaz kao i prikrivanje podataka cilja i svrhe istraživanja za vrijeme provedbe ili čak prije samog početka prihvaća se isključivo ako ono ima važnost za

istraživanje, te se ne može ostvariti niti na jedan drugi način. Pritom, za sudionike ne smiju postojati potencijalno opasni rizici, pa čak niti oni minimalni (Ajduković i Keresteš, 2020).

Ako će istraživač primjenjivati postupak prikrivanja ili zavaravanja tada njegova opravdanost treba biti temeljno procijenjena te se mora moći primijeniti samo kod one djece koja su emocionalno i kognitivno dovoljno odrasla da mogu razumjeti svrhu, cilj i prirodu takvog postupanja.

Ako se etičko povjerenstvo usuglasi da se takav oblik postupka prikrivanja ili zavaravanja uopće provodi, nužna je i priprema odgovarajućeg plana za naknadno informiranje sudionika o pravom cilju istraživanja. Prije samog postupka prikrivanja istraživač ima dužnost pribaviti odobrenje nadležnog etičkog povjerenstva za provedbu istraživanja prije nego li istraživanje započne. Točnije, istraživanje kao takvo ne smije krenuti ako se ne pribavi odobrenje (Ajduković i Keresteš, 2020).

Nakon što etičko povjerenstvo (najčešće je to povjerenstvo nekog instituta ili fakulteta) odobri provedbu, potrebno je tražiti odobrenje i od nadležnog tijela državne uprave što je u konačnici i propisano etičkim kodeksom za istraživanje s djecom. Sva istraživanja koja se provode u ustanovama u kojima se skrbi o djeci (dječji vrtići, škole, domovi za djecu i sve druge odgojne ustanove), nakon nužnog dobivanja odobrenja od strane etičkog povjerenstva, obvezne su tražiti i odobrenje provedbe od ravnatelja ustanova u kojima će se istraživanje provoditi (Ajduković i Keresteš, 2020).

Istraživači su, u cilju prilagodbe postupaka istraživanja interesima koji su najbolji za djecu, dužni surađivati sa stručnjacima zaposlenim u navedenim ustanovama. Nužno je primijeniti prilagodbu postupaka na način da se ne remeti redovne aktivnosti djece te im osigura pružanje neposredne stručne podrške i pomoći.

Istraživači koji uključuju djecu s poteškoćama u razvoju u svoja istraživanja suočavaju se s dodatnim izazovima i odgovornostima. Važno je da se pridržavaju specifičnih etičkih smjernica koje su usmjerene na planiranje i provedbu istraživanja. Ove smjernice naglašavaju važnost poštivanja prava djece, osiguranje informiranog pristanka, kao i zaštitu njihove dobrobiti tijekom cijelog istraživačkog procesa. Također, istraživači trebaju biti svjesni individualnih potreba i sposobnosti djece s poteškoćama u razvoju, prilagoditi

svoje metode i komunikaciju tako da budu dostupni i razumljivi tim sudionicima. Ove etičke smjernice navedene su u etičkom kodeksu i osmišljene su kako bi osigurale da sudjelovanje djece bude ne samo pravno, već i moralno ispravno, čime se doprinosi njihovom razvoju i dobrobiti (Ajduković i Keresteš, 2020).

Kada se istraživanje provodi kao dio opsežnijeg međunarodnog projekta ili kao dio aktivnosti međunarodne organizacije nužno je pridržavanje svih odredbi zapisanih u Etičkom kodeksu istraživanja s djecom jer im upravo on treba poslužiti kao standard (Ajduković i Keresteš, 2020).

Prije provedbe i za vrijeme provođenja istraživanja svaki istraživač mora odgovoriti na određena postavljena pitanja, a ona su :

- Je li je uopće opravdano sudjelovanje djece u ovakvom istraživanju? Je li je ono nužno? Postoji li mogućnost da se do odgovora na postavljena pitanja dođe istraživanjem koje će se provesti s odraslima?
- Hoće li istraživanje pružiti odgovore koji su važni za dobrobit djece?
- Je li je planirana metodologija najbolja moguća za istraživanje s ovom grupom sudionika?
- Na koji način se može provjeriti postupak istraživanja prije njegove same provedbe?
- Hoće li istraživanje biti provedeno u okolnostima koje će osiguravati apsolutnu fizičku, emocionalnu i opću psihičku sigurnost svih sudionika?
- Je li se sudionicima u potpunosti objasnilo o čemu se radi u istraživanju?
- Jesu li sudionici dali svoj informirani pristanak?
- Je li sigurno kako sudionici u potpunosti razumiju sve za njih bitne detalje?
- Treba li se na bilo koji način zavarati sudionike istraživanja i je li to zaista nužno?
- Znaju li sudionici da se u svakom trenutku mogu povući iz istraživanja?
- Je li je sudjelovanje u ovom istraživanju u bilo kakvom nesrazmjeru s interesima djeteta?
- Je li istraživanje sadržava privatna pitanja koja su osjetljiva i koja mogu ugroziti prava djeteta?
- Postoji li mogućnost da će se sudjelovanjem u istraživanju ugroziti na bilo koji način privatnost sudionika?

- Postoji li mogućnost da sudionici na kraju postupka dobiju potpune informacije o samom istraživanju i dali imaju mogućnost da se psihološki rasterete. Na koji način će im to biti omogućeno?
- Postoji li mogućnost da istraživanje izazove negativne stavove kod bilo koga, samih sudionika, njihovih obitelji, šire javnosti? Na koji način će se ta negativna reakcija ublažiti? (Ajduković i Keresteš, 2020).

Važnost primjene etičkog kodeksa u istraživanju s djecom posebno je izražena u kvalitativnim istraživanjima jer ona predstavljaju skup postupaka i metoda u prirodnim uvjetima gdje se istražuje stvarnost koja je subjektivna na načine koje sudionici razumiju (Merriam i Tisdell, 2016). Postupci i metode u kvalitativnim istraživanjima uključuju opažanje i sudjelovanje te dijalošku metodu koja uključuje fokus grupe ili intervju i općenitu provedbu razgovora, analizu govornog, tekstualnog ili video sadržaja kao i ostalih metoda i postupaka. Navdenu ima za cilj obuhvatiti specifična iskustva koja dolaze od sudionika kao i značenje koje oni pripisuju tom iskustvu. Tom prilikom se nastoji slijediti epistemološka paradigma o socijalnoj i konstrukcijskoj naravi realiteta prema kojoj ne postoji samo objektivna stvarnost nego i ona koja je određena subjektivnim iskustvom, jezikom i značenjem onih koje se proučava (Čorkalo Biruški, 2014).

Kvalitativna istraživanja se tako mogu razlikovati od kvantitativnih u najmanje tri aspekta, a to su:

- provedba se odvija u prirodnoj okolini samih sudionika te oni na nju mogu utjecati te ju mogu mijenjati,
- opažanje kao i dijeljenje osobnih iskustava ljudi stavlja samog istraživača u neposredan oblik komunikacije sa sudionicima što u konačnici može utjecati na njegovu objektivnost,
- oblik prikupljanja podataka kao i uspostava izravnog kontakta između istraživača i samih sudionika sa sobom donose etičke izazove koji nisu tipični niti relevantni za kvantitativna istraživanja (Čorkalo Biruški, 2014).

Nužno je riješiti sva bitna etička pitanja vezana uz organizaciju i planiranje istraživanja kao i uz implementiranje raznih istraživačkih postupaka i metoda te ona koja se odnose na interpretacije i objave rezultata.

Kvalitativna istraživanja i primjenu njihovih metoda potrebno je prilagoditi emocionalnoj, kognitivnoj i socijalnoj zrelosti djece te je realno očekivati da su tek djeca školske dobi kompetentni i aktivni sudionici (Gibson, 2012). Potrebno je naglasiti kako djeca starije predškolske dobi mogu sudjelovati u manje zahtjevnim dijalozima i temama o kojima ovisi potrebna dob za njihovu aktivnu participaciju.

Još jedna karakteristika kvalitativnih istraživanja je postojanje etičkih propitivanja, postupanje *conditio sine qua non* kao i postojanje analize (Woodgate, Tennent i Zurba, 2017:4). Navedeno se posebno odnosi na ona istraživanja u kojima su sudionici osjetljive skupine kao što su djeca. Upravo iz tog razloga etičko postupanje i propitivanje biva nužnim dijelom čitavog istraživačkog procesa, od samog pripremanja istraživanja do njegove provedbe i prikazivanja rezultata. Glavna polaznica i točka je u svim fazama nužno zaštititi dijete i dječju dobrobit (Rosen i sur., 2016:88).

Pripreme za kvalitativno istraživanje nerijetko predstavljaju zahtjevan i dugotrajan proces koji se ne odnosi samo na metodološko razrađivanje nego i na ostale aspekte kao što je način na koji će istraživač ući u zajednicu ili okruženje u kojem će se provoditi istraživanje te kako će uspostaviti svoj odnos sa sudionicima (Čorkalo Biruški, 2014).

Kvalitativno istraživanje najčešće se provodi u okruženju koje je za dijete prirodno jer će se ono tamo osjećati najugodnije, a najčešće se radi o vrtiću, školi ili domu. Ulaženje i boravak u tom okruženju te izlaženje iz istog sa sobom nosi brojne izazove koji se vežu s obilježjima djeteta kao subjekta u istraživanju, ali koji se odnose na okruženje i istraživače (Čorkalo Biruški, 2014).

Istraživanje koje se odnosi na djecu kao sudionike nosi brojne izazove koji su povezani s osobinama djeteta, ali i s okruženjem u kojem se istraživanje provodi. Prema Čorkalo Biruški (2014), ovakva istraživanja spadaju u kategoriju koja uključuje osjetljive populacije, zbog čega je ključno da istraživači pristupaju djeci s posebnim oprezom. Istraživači moraju aktivno sudjelovati u zajednici i stvoriti veze s djecom, što uključuje suradnju s osobama bliskim djetetu, poput roditelja i stručnjaka. Ovaj pristup pomaže u osiguranju da se djetetova prava i

dobrobit uzmu u obzir tijekom istraživanja, čime se povećava povjerenje i omogućuje kvalitetnija interakcija s djecom kao potencijalnim sudionicima. Osim toga, ovakav način uključivanja pomaže istraživačima da bolje razumiju kontekst i okruženje u kojem djeca žive, što je ključno za pravilnu interpretaciju rezultata istraživanja (Čorkalo Biruški, 2014).

Istraživači imaju punu odgovornost planiranja suradnje s roditeljima ili stručnjacima te poštovanja njihovog djelokruga rada i odgovornosti.

Prije nego li se istraživanje krene provoditi nužno je što bolje upoznati obilježja ciljnog okruženja odnosno kulture. Potrebno je predvidjeti postupe koji će pružiti mogućnost da istraživanje bude provedeno u skladu sa istraživačkim područjem i načine na koje će se ostvariti kontakti i izgraditi međusobno povjerenje. Na razumijevanje i uvažavanje okruženja i kulture mogu utjecati i karakteristike istraživača kao što su spol i dob (vidljiva obilježja), te stavovi, vrijednosti, potencijalne predrasude kao nevidljiva svojstva (Kutrovatz, 2017). U početnoj fazi u kojoj se istraživanje priprema poželjno je da tim istraživača donese odluku o tome kako svaki član može otežati ili olakšati ulaz u specifično okruženje, odnosno nepoznatu okolinu te definirati prednosti i prepreke dolaska u okolinu obzirom na njihovu kompetentnost.

Kada se za vrijeme primjene istraživanja s djecom spominju etički izazovi tada se govori o procesima ili ishodima koji mogu biti štetni ili ugrožavajući za samu djecu kao sudionike ili za istraživače (Aluwihare-Samaranayake, 2012:72). Neki od etičkih izazova koji se javljaju u kvalitativnim istraživanjima s djecom vežu se uz odnos koji se uspostavlja između djeteta i istraživača. Potencijalni rizici koji se mogu pojaviti vežu se i uz zaštitu i prikupljanje podataka odnosno uz polaganje prava na informacije koje mogu imati roditelji i stručnjaci i osobe koje vode istraživanje. U konačnici, navedeno može predstavljati rizik za etičke principe kao što su zaštita anonimnosti, privatnosti i integriteta djeteta. Kada se priprema istraživanje nužno je da se planiraju i mogući postupci istraživača kod situacija koje su etički rizične, dok se pritom svi moraju voditi interesom najboljim za dijete (Čorkalo Biruški, 2014).

Nužnost da se očuva povjerljivost i anonimnost kroz sve faze istraživanja, a posebno kod faze o izvještavanju rezultata, može se naći u sukobu s pristupom suvremene otvorene znanosti kao i sa zagovaranjem o transparentnosti. Iz tog razloga svi istraživači kod izbora diseminacije primarnih podataka kao što su

videosnimke ili audio-snimke, slikovni materijali, transkripti i ostalo moraju uvijek voditi računa o tome da sudionik ima zaštićen identitet. Na taj način se može onemogućiti pristup izjavama koje mogu biti identifikacijske, a moguće je i zacrniti transkript, izbrisati tekst ili označiti podatke kao nepristupačne s konačnim ciljem očuvanja povjerljivosti. Ako očuvanje nije moguće, posebno kada se radi o studiji slučaja ili o malom broju intervjua zajednice koja je visoko prepoznatljiva, prihvatljiva je praksa da se u istraživačkom radu odbije dijeljenje kvalitativnih podataka (DuBois i sur., 2018:11).

Sudionici istraživanja trebaju imati ključnu ulogu u odlučivanju o dijeljenju svojih podataka. Njihov pristanak na početku istraživanja je važan jer ti podaci mogu postati dostupni široj javnosti, ne samo istraživaču. Postoji mogućnost da rezultati istraživanja budu pohranjeni u javnom repozitoriju kvalitativnih podataka, stoga je važno da sudionici budu svjesni tih implikacija. Etička dilema se češće javlja kada su sudionici istraživanja djeca jer se tada pristanak za iznošenje rezultata ne traži samo od njih nego i od njihovih skrbnika ili roditelja s ciljem maksimalne zaštite.

3. ETIČKI KODEKS PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Stoljeće novih spoznaja o poimanju djeteta obilježilo je 21. stoljeće. Naglasak se danas stavlja na osiguranje kvalitete za vrijeme odrastanja u svim odgojno-obrazovnim ustanovama od predškolskih ustanova za odgoji i obrazovanje do onih školskih. Odgojitelji su ti koji danas nose ulogu glavnog zaslužnog za daljnji uspješan razvoj djeteta i njegovih kvaliteta dok obavljaju svoj posao u dječjim vrtićima (Krstović, 2009). Odgojitelji predstavljaju sastavni dio svake odgojno obrazovne ustanove te svojim radom pridonose stvaranju i osmišljavanju etičkih kodeksa koji se nalaze u predškolskim ustanovama. Osnovna karakteristika koju ima etički kodeks u predškolskoj ustanovi je taj da upravo on predstavlja zajednički ujednačeni glas odgojitelja te ističe predanost samoj profesiji dok se poštuju određena načela i vrijednosti koje su zasebno navedene za pojedine ustanove, ali koje imaju isti cilj (Feeney, 2010:73). U nastavku diplomskog rada prikazati će se etički kodeks odgojitelja kao i etičke dileme s kojima se isti susreću u svojem radu.

3.1. Etički kodeks odgojitelja

Profesionalna etika ima svoj podskup, a to je etički kodeks koji će obuhvatiti područje koje je znatno uže od čitave profesionalne etike. Etički kodeks predstavlja filozofiju uz pomoću koje se mogu urediti odnosi između ljudi u nekoj zajednici, a isto tako valja naglasiti kako etički kodeks ima svoju pravni savjetodavnu razinu. U vrtiću se etički kodeks treba institucionalizirati te ga se moraju pridržavati i poštovati svi sudionici ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Obzirom da su djeca danas puno više izložena institucionalizaciji jer suvremeni život to traži, važno je da pritom postoji jasno uređen etički kodeks uz pomoću kojeg će se dalje određivati sve socijalne interakcije koje se odvijaju na razini djeteta i pripadnika ustanovi kao što su odgojitelji i drugo osoblje institucije (Krstović, 2010:173).

Etički kodeks odgojitelja sastavljen je od čitavog niza zapisanih pravila ponašanja i normi koje čine zrcalo vrijednosti koje predstavljaju određenu

profesiju kao što je profesija odgojitelja. Dvojaka je svrha etičkog kodeksa, naime on s jedne strane štiti profesionalce u njihovom svakodnevnom obavljanju posla i rada, dok s druge strane jasno propisuje koje su to obveze profesionalaca odnosno odgojitelja na kojima oni moraju temeljiti svoje djelovanje i rad u ustanovi za odgoji i obrazovanje. Etički kodeks odgojiteljima predstavlja putokaz kroz njihov rad te im nastoji pomoći u svakodnevnom djelovanju kroz razne odgojne i obrazovne situacije s kojima se susreću, dok pritom njihovo djelovanje odgojitelja temelji na onim vrijednostima njihove profesija koja nastoji ostvariti dobrobit za svako dijete s kojima rade (Blanuša Trošelj, 2014:168).

Etički kodeks odgojitelja sažima njihove moralne vrijednosti prema kojima oni moraju usmjeriti svoje djelovanje prema djeci i roditeljima kao i suradnicima te široj društvenoj zajednici odnosom predstavlja one postupke koji se trebaju inhibirati u samoj ustanovi u kojoj se odvija rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Blanuša Trošelj, 2014:168). Kodeks odgojitelja može se temeljiti na lokalnim običajima što znači da svaki kodeks može imati određeno obilježje nekoga kraja. Moral koji proistječe iz samog etičkog kodeksa predstavlja praksu života ljudi te se veže uz njihov mentalitet, tradiciju, vjersku pripadnost kao i nacionalnu pripadnost i brojna druga obilježja kulture u kojoj se nalazi ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja. Ne postoji etički kodeks za odgojitelji koji je univerzalan već svaka ustanova ima svoj kodeks jer je svaka ustanova posebna i specifična po svojim socijalnim i kulturnim obilježjima kao i lokaciji ili samom području te se u svakom etičkom kodeksu raznih ustanova nastoji istaknuti nešto drugo što je za taj kraj važno ili specifično.

Naime odgojitelji kao i roditelji ili drugi sudionici ustanove neće se moći jednako ponašati u vjerskoj kao i u privatnoj ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Autor Vivodinac (2019) je istaknuo da je nužno utemeljiti etički kodeks odgojitelja sa zakonom jer ako se to ne dogodi dosta mjesta ostaje za vlastitu prosudbu kao i za procjenjivanje etičkog kodeksa i njegovu preformulaciju. Navedeni bi korak zaštitio profesiju, te bi doveo do regulacije neprihvatljivog ponašanja kao i do zaštite prava djeteta. Nužno je regulirati etički kodeks profesionalnog ponašanja odgojitelja koji bi u sebi sadržavao jasno sve smjernice i naputke djelovanja, ali koji bi isto tako i jasno propisao

ako i na koji način se mogu izdati dopusnice odnosno licence za daljnji rad (Vivodinac, 2010:18).

Zakoni koji postoje nisu univerzalni te ne mogu to niti biti, ali postoje određeni podaci koji mogu pojasniti određeni članak ili nešto što je u načelu napisano. Plan globalnog djelovanja odgojitelja trebao bi postojati u svim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja jer bi se onda lakše poštovali i primjenjivali svi kodeksi.

Ono što je važno primijetiti je to da postoji određena razlika između etičkog kodeksa i profesionalnog kodeksa. Naime etički kodeks naglasak stavlja na moralne vrijednosti koje dolaze kroz određene zakone, dok profesionalni kodeks naglasak stavlja na profesionalne vrijednosti koje su specifične za određenu profesiju i njen opseg rada, pa tako profesionalni kodeks jasno daje do znanja što bi se djelatnik određene profesije trebao raditi i kako bi trebao djelovati na svom području rada.

Kodeks može poslužiti kao mjerilo za sve ono što je ispravno, dobro ili etično te upravo kodeks istražuje djeluje li pojedinac onako kako bi i trebao usklađen sa zakonom i sa svim vrijednostima i savjetima (Višnjjić Jevtić, 2011).

Etički kodeks predstavlja svojevrsni vodič za profesionalne osobe koji ih usmjerava kao da postupaju u radu s djecom, ali i njihovim obiteljima, a isto tako predstavlja i pisani dokument koji može pomoći društvu kada se prikazuju određene obveze koje suvremeni odgojitelj ima (Blanuša Trošelj, 2014).

Kodeks predstavlja određene idealne, norme, pravila ponašanja kao i odnose koji se javljaju između djece, roditelja i odgojitelja pri čemu se zapravo od odgojitelja traži da on bude taj koji promišlja o svrsi svoga djelovanja te da se on prilagodi vrijednostima i kriterijima koji vladaju u određenoj ustanovi ili društvu.

Cilj etičkog kodeksa se određuje i na društvenoj i na individualnoj razini. Kada se odvija na individualnoj razini tada ona pojedincu omogućuje prepoznavanje situacija koje su etički osjetljive te mu nudi smjernice kako postupati u navedenim situacijama dok pritom poštuje vrijednosti koje njegova profesija zastupa. Kada se odvija na društvenoj razini tada se cilj etičkog kodeksa dijeli na tri područja:

- Prvo područje odnosi se na poštivanje slobode i temeljna ljudska prava,

- Drugo područje se odnosi na odgojiteljsku profesiju u širem smislu, jer on osim što radi s djecom radi i sa kolegama, stručnjacima, roditeljima obiteljima, čitavom zajednicom. Njihov rad nije samo onaj u ustanovi nego uključuje i šire područje rada.
- Treće područje odnosi se na odgojitelja kao profesionalca gdje se jasno propisuju njegove obveze, njegove zadaće, potrebne kompetencije i slično. Navedeno područje nastoji pomoći odgojitelju da svoje vlastite vrijednosti može preformulirati u one profesionalne te da mu one služe kao nit vodilja za vrijeme njegova rada u ustanovi (Blanuša Trošelj, 2015:171).

Svaki etički kodeks ima zajedničku sastavnicu, a to je postojanje preambule koja se odnosi na uvodni dio u kojem su opisane sve one opće prihvaćene vrijednosti nekog društva. Dva su pristupa u strukturi kodeksa koja postoje, jedan se odnosi na to kako će se načela opisati, odnosno koji postupci su prihvatljivi, a koji ne, dok drugi pristup pažnju daje subjektima kao što su djeca, lokalna zajednica, roditelji i slično jer prema njima određuju neki ciljevi, zadaci ili načela (Krstović, 2010).

Neovisno o tome kako će se etički kodeks definirati, nužno je da on sadrži sve one temeljne vrijednosti koje predstavljaju ogledalo suvremenog demokratskog društva, te da načela u njemu zagovaraju prava djeteta te da odgojitelji svoju praksu temelje upravo na načelima savjesti, solidarnosti i pravednosti. Isto tako nužno je navesti u kodeksu postupke koji su neetični i koji ne smiju biti dopušteni te nisu prihvatljivi u odgojno obrazovnom radu u ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Prilikom kreacije etičkog kodeksa nužno je voditi se smjernicama koje su jasno navedene s ciljem da se sama svrha postojanja etičkog kodeksa ispuni, isto tako nužno je da se on kao takav primjenjuje jer u suprotnom njegovo postojanje je uzaludno.

Što se tiče same strukture etičkog kodeksa odgojitelja, on obuhvaća tri područja, a to su:

- Preambula,
- Načela,
- Sadržaj (Krstović, 2010: 5).

Preambula, kao što je prethodno rečeno, odnosi se na uvod samog teksta te se u njoj promoviraju sve one opće vrijednosti koje su društveno prihvatljive i prema kojima se jasno mogu odrediti uloge i obveze koje odgojitelj ima.

Što se tiče samog uvodnog dijela on je pisan uz pomoć osnovnih dokumenata koji se tiču djece, kao što je Konvencija o pravima djeteta i slično. Isto tako uvodni dio se nastoji prilagoditi i socijalnoj i kulturnoj sredini u kojoj se odgojno-obrazovni proces odvija stoga niti jedan etički kodeks, kao što je napomenuto na početku neće biti u potpunosti jednak. Opće vrijednosti trebaju se specificirati jer ovise o sredini u kojoj se ustanova ranog i predškolskog odgoja nalazi kao i na pojedince koji ju pohađaju. Uvodni dio i dalje može sadržavati opće kategorije određenih činjenica i obveza koje će se tek u daljnjem tekstu etičkog kodeksa specificirati. Na početku kodeksa se gotovo uvijek navodi kome se on upućuje odnosno tko je taj tko ga treba poštovati (Krstović, 2010). Nadalje drugi dio etičkog kodeksa je sadržaj koji se temelji na odgovornosti odgojitelja, ali i ostalih stručnjaka i djelatnika same ustanove, prema svim subjektima koji se nalaze u odgojno obrazovnom procesu. U Etičkom kodeksu etička odgovornost može sadržavati četiri kategorije odgovornosti:

- Primarnu kategoriju predstavlja dijete i načela se određuju kao obaveza djelatnika ustanove odgoja i obrazovanja prema djetetu. Pa su tako neke od vrijednosti promicanje prava, poštivanja i komunikacija s djecom uz izostanak svake vrste nasilja diskriminacije i sličnog ponašanja.
- Sekundarnu kategoriju čini etička odgovornost prema roditeljima upravo zbog toga što roditelji čine djetetovu obitelj, njegovu najužu zajednicu i pa tako i sami roditelji spadaju u onu kategoriju koja je najuža po pitanju odgovornosti koju imaju prema djetetu. Navedena kategorija odnosi se na izgradnju odnosa koji je utemeljen na toleranciji, povjerenju i partnerstvu. Roditeljima treba omogućiti iznošenje svih primjedbi kao i to da uspiju reagirati na sve potencijalne nesporazume, nužno ih je informirati o novostima, radu ili radionicama i tome slično.
- Treću kategoriju zauzela je etička odgovornost koja se tiče odgovornosti prema samim suradnicima i ustanovi, a koja se može

očitati kroz postojanje raznih znanja, kompetencija, poštivanja moralnih načela i vrijednosti (Krstović, 2010:6).

- Četvrta kategorija tiče se etičke odgovornosti prema društvenoj zajednici i osnivačima. Navedena kategorija je više općenita te se zalaže za poštivanje glavnih dokumenata koji specificiraju i iznose prava djeteta, te se time zalažu za daljnje unapređenje kvalitete odgojnog i obrazovnog procesa (Krstović, 2010:7).

S ciljem postizanja pravednijeg korištenja i ravnopravnosti i poštivanja etičkog kodeksa odgojitelja važno je da sami odgojitelji sudjeluju u njegovoj izradi jer tada postoji veća vjerojatnost da ga se sami pridržavaju (Blanuša Trošelj, 2014). Izuzetno je važno njihovo sudjelovanje u izradi kodeksa jer su upravo oni ti koji se nalaze u dugotrajnom i svakodnevnom kontaktu sa djecom te oni znaju što je u kodeksu nužno odrediti i specificirati, te na koja načela se treba fokusirati i kojem području djetetova razvoja treba dati posebni značaj. Na umu valja imati i odgovornosti koje snose odgojitelji prema djeci te se treba voditi s idejom da se moraju poštovati temeljne kvalitete i odrednice profesije odgojitelja (Čehok, 1997). Važno je da se odgojitelji, ali i drugi stručnjaci i suradnici vode smjernicama koje će pojedincu ukratko dati viziju koju ulogu odgojitelj ima u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kojim se on to principima i postupcima treba voditi u svom radu, ali isto tako važno je iz smjernica iščitati i postupke koji nisu dozvoljeni. Kodeks treba napisati jednostavnim jezikom koji će biti lak i razumljiv svim korisnicima ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Čehok, 1997:32).

S ciljem izrade što kvalitetnijeg, pravilnijeg i stručnijeg kodeksa određene profesije nužno je da se neprestano na umu imaju određene vrijednosti na kojima ta profesija leži. Sve profesije imaju svoje vrijednosti, načela i principe, ali nema profesije u kojoj temeljne vrijednosti nisu pravednost, poštovanje, savjesnost i slično te se prema njima pojedinci mogu voditi u svom daljnjem radu. Vrijednosni sustav nije univerzalan te on ovisi i o kulturi i o pojedincu i o okruženju koje je sačinjeno od društva. Sve ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja su specifične same po sebi, smještene su u određena kulturna okruženja te imaju svoj put koji ih navodi prema određenim vrijednostima okoline kojoj pripadaju. U profesiji odgojitelja, moral je vrijednost koja prevladava jer se u njoj mora neprestano prosuđivati je li neko djelovanje

pojedince bilo ispravno ili nije (Čehok, 1997). Djelovanje društva počiva na vrijednostima, ali i djelovanje pojedinca isto tako počiva na vrijednostima. Mišljenja utvrđuju činjenice koje će ovisno o volji pojedinaca postati daljnje vrijednosti i smjernice budućeg prihvatljivog ponašanja (Čehok, 1997: 37). Osvještavanjem i prihvaćanjem vrijednosti život pojedine osobe, ali i društva dobiva svoju vrijednost. Vrijedno je sve ono čemu društvo teži kao određena većina, ali i sve ono što vodi ka dobrom i što će okarakterizirati neko društvo i tako postati standardizirani način nečijeg ponašanja koje čini društvo upravo onakvim kakvo ono i želi biti i čemu svi teže. Vrijednosti su tako određene vrline, a pojedinci koji žive u skladu s etikom i vrijednostima ona im kao takva postaje životna praksa. Dobra djela i dobro djelovanje pojedincima postaje sasvim uobičajeno ponašanje i svakodnevni plan njihova djelovanja što je i bit samog etičkog konteksta da profesionalac bude dobar čovjek koji čini dobra djela i koji nikome pritom ne šteti pa niti samome sebi (Čehok, 1997:42).

3.2. Etičke dileme odgojitelja

Odgojitelji u svom radu nerijetko nailaze na situacije u kojima smatraju kako postoji određena etička dilema kada nisu posve sigurni što trebaju učiniti niti u kojem smjeru trebaju usmjeriti svoje djelovanje, ali u većini slučajeva dilema ne postoji jer je ona najčešće potekla iz izvora neznanja i nekompetencija (Blanuša Trošelj, 2014). Nužno je odraditi distinkciju između etičke dileme i etičke dužnosti kao i etičke odgovornosti. Kada se odgojitelj pronađe u situaciji u kojoj se od njega traži da postupi u skladu s etičkom odgovornosti i dužnosti tada je sam postupak sasvim jasan kao i rješenje (Blanuša Trošelj, 2015). Naime, tada bi odgojitelj već trebao znati koje su točno njegove odgovornosti i dužnosti koje mu pripadaju kao profesionalcu. Važno je da u situacijama kada odgojitelj smatra da ima više mogućih ishoda neke situacije, na umu ima niti vodilje kojima se mora podrediti. Isto tako važno je da odgojitelji svoje osjećaje i misli stavljaju po strani i da se vode samo profesionalnim smjernicama jer nekada vlastite misli i osjećaji mogu rezultirati sa pojavom određenih poteškoća koje ne pružaju mogućnost racionalnog djelovanja po savjesti. Kada se odgojitelj pronađe u situacije u kojoj ne zna kako postupiti te ne znaju radi li se o dilemi

ili odgovornosti ili dužnosti tada se moraju smiriti, pogledati čitavu situaciju te postaviti si pitanje postoji li određeni dokument ili zakon koji će ih obavezati kako da reagiraju. Oni isto tako trebaju uvijek znati da svoje postupke usmjeravaju na jednu svrhu, a to je postizanje dobrobiti kod djece. U takvim situacijama nužna je kolegijalnost. (Blanuša Trošelj, 2014).

Kada se dogodi da odgojitelji nisu sigurni u to kako točno postupiti tada postoje drugi pedagozi, stručni suradnici, odgojitelji koji mogu pružiti pomoć u situacijama koje su dvojbene na način da ih sagledaju zajedno i da pronađu sve relevantne činjenice koje ih mogu dovesti do određenih rješenja te isto tako oni mogu dati određene prijedloge kako da odgojitelj dalje postupa u svom radu s djecom.

U ponašanju s roditeljima i djecom odgojitelji se moraju voditi sa spoznajom da u tom odnosu ne smiju činiti ništa etički neprihvatljivo ili nemoralno. Neke od etičkih dilema koje se mogu pojaviti sadrže razmišljanja o tome treba li određenu informaciju prenesti roditeljima ili prešutjeti, isto tako ako je situacija složena treba vidjeti kako reći roditeljima navedeno jer se nikada ne može jasno predvidjeti njihova reakcija. Veliki dio etičkih dvojbi i dilema se odnosi upravo na područje rada s roditeljima djece koja sudjeluju u istraživanju (Blanuša Trošelj, 2015).

U području etičke odgovornosti prema profesiji nalaze se tri kategorije:

- emocionalna angažiranost,
- suradnički oblik odlučivanja,
- dubinski oblik promišljanja (Blanuša Trošelj, 2015:171).

Kamen spoticanja u radu s djecom nerijetko su emocije koje se teško kontroliraju u odgojiteljskoj profesiji jer ponekad te emocije nisu usklađene s profesionalnim reakcijama. Isto tako etičke dileme se mogu pojaviti onda kada odgojitelji nisu sigurni kako trebaju reagirati i jesu li izloženi stresu, ponekad nisu sigurni mogu li se suočiti sa situacijom pa traže pomoć suradnika (Blanuša Trošelj, 2015).

U kategoriju suradničkog odlučivanja mogu se navesti:

- supervizija,
- opservacijska odlučivanja kao pomoć odgojiteljima u dvojbеним situacijama (Blanuša Trošelj, 2015:172).

Lakše je donijeti neko rješenje kada se više stručnjaka složi oko njega, a tada se i sam odgojitelj osjeća ispravnije i sigurnije u svom vlastitom djelovanju, Kategorija dubinskog promišljanja tiče se one vrste promišljanja o potencijalnim posljedicama koje odgojiteljevo ponašanje može izvesti u njegovom radu s djecom. Odnosi se na to djeluje li odgojitelj u smjeru koji je ispravan i može li dovoljno dobro savjetovati same roditelje te ima li sve kompetencije koje mu za to trebaju.

Dubinski oblik promišljanja može biti poboljšan te se može poduprijeti s edukacijom i neprestanom potrebom da se dobro poznaje profesija te da se uči ono što odgojitelj još uvijek dovoljno ne poznaje. Jedno od najvažnijih područja etičke odgovornosti prema djeci podijeljeno je na dvije kategorije, a to su:

- postupci roditelja,
- problem u razvoju djeteta.

Postupci roditelja nerijetko nisu ispravni ili nisu u skladu sa samom kulturom vrtića kao niti sa kodeksom ili kurikulumom odgojno obrazovne ustanove (Blanuša Trošelj, 2015).

Svaki roditelj koji nema struku iz područja odgoja i obrazovanja kao što to primjerice imaju odgojitelj ili učitelji, zapravo razvoj djeteta poznaje samo u stručnoj osnovi. S druge strane tu su odgojitelji koji predstavljaju osobe koje su ipak stručno usavršene i koje su stekle profesionalno znanje te iza sebe imaju i godine radnog staža te se razumiju u dječje razvojne faze i potrebe. Nije rijetkost da se odgojitelji nađu u situaciji u kojoj vide da roditelji ne primjenjuju dobar stil za odgoji djece, ali ne znaju kako se uplesti u njihove postupke i reći im kako ne primjenjuju odgojni stil koji je dobar ili da su njihovi postupci neispravni. Kako bi to učinili moraju slijediti etički kodeks jer tako neće povrijediti osjećaje roditelja, a pritom će zaštititi dobrobit djeteta.

Postoji i kategorija kada odgojitelj uoči da se radi o problemu u razvoju djeteta, te je ta kategorija danas sve češća u praksi. Naime, odgojitelji su osobe koje s djecom ponekad provode više vremena nego li što to rade sami roditelji. Stoga upravo oni imaju više mogućnosti da primijete određena odstupanja u razvoju djece jer su sami objektivniji nego li su to roditelji što je u potpunosti normalno. Odgojitelji su ti koji se često pitaju što da rade kada se percepcija samog djeteta od strane odgojitelja razlikuju od percepcije koju imaju roditelji. Naime odgojitelji

mogu samo upozoriti roditelje ili stručne suradnike da primjećuju kako dijete ima određene poteškoće ili razvojne smetnje, ali oni neće vršiti procjenu djeteta. U ovoj kategoriji javljaju se dileme zbog načela koja su nedovoljno određena i zapisano te odgojitelji stoga ne znaju kao bi se točno trebali ponašati u prethodno opisanoj situaciji. Primjer za to je da je odgojitelj uvidio kako se djetetov govorni razvoj usporio ili kako nije usklađen s razvojnom dobi te sada mora to na prikladan način reći roditeljima na način da oni shvate cilj poruke te da u skladu s njom i djeluju. Nužno je definirati profesionalne zadaće i načela svih stručnjaka u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u navedenim situacijama kao i sve procedure i kriterije prema kojima se treba djelovati s ciljem da ne dođe do etičkih dilema ovog tipa (Blanuša Trošelj i sur., 2016).

Prilikom rješavanja etičkih dilema odgojitelj je taj koji na umu mora uvijek imati spremno rješenje dilema koje mora biti moralno i usklađeno sa zakonom te sa svim dokumentima koji postoje (Blanuša Trošelj i sur., 2016). Jedan od razloga zašto se u odgojiteljskoj profesiji uvijek otvara veliki broj pitanja po pitanju etike kao i etičkih dilema, je zbog toga što ova profesija obuhvaća veliki broj ljudi, ne samo odgojitelje nego i djecu i njihove roditelje (Blanuša Trošelj i sur., 2016). Nakon provedbe edukacije kroz područje profesionalne etike odgojitelji imaju sklonost da adekvatno i pojačano prepoznaju sve neetične situacije te da na njih reagiraju (Blanuša Trošelj, 2015). Odgojitelji često zbog nedovoljnog znanja ne prepoznaju situacije koje su neetične te samim time ne mogu niti reagirati na nepoštovanje etičkog kodeksa. Isto tako odgojitelji smatraju da su neetične situacije na koje se može naići u ustanovama ranog odgoja i obrazovanja:

- Kažnjavanje djece,
- Pričanja o djetetu ili njegovom ponašanju roditeljima, ali u prisutnosti djeteta,
- Nepoticanje djeteta na autonomiju,
- Nepoticanje djeteta da razvije pozitivnu sliku o sebi,
- Nedovoljna zaštita podataka djeteta i tome slično (Blanuša Trošelj, 2015:169).

Neetične situacije se osim u radu s djecom događaju i u postupcima s roditeljima kao što su primjerice odbacivanja roditeljskih prijedloga, ulaženje u privatnost roditelja, prešućivanje određenih važnih informacija roditeljima i slično. Odgojitelji u odnosu prema kolegama najčešće kao etične situacije navode razgovore na mobitelima, ogovaranja, omalovažavanja drugih kolega i slično (Blanuša Trošelj, 2015).

Prije nego li se donese odluka bilo koje vrste nužno je da odgojitelji imaju razrađeni plan kako će točno djelovati. Prilikom donošenja etičkih odluka bilo bi dobro da pojedinci sami sebi postave nekoliko pitanja kojima će jasno saznati jesu li donijeli ispravnu odluku. Važno je da se napravi prvi korak koji podrazumijeva prepoznave li odgojitelj radi li se o etičkom problemu ili dilemi. Naime on mora znati procijeniti ima li problem nekoliko rješenja, može li konačna odluka naštetiti drugima te u kakvu poziciju sa tom odlukom stavlja samog pojedinca. Nakon što odgojitelj etičku dilemu on mora skupiti činjenice koje su jasne, ali i one činjenice koje su mu nepoznate te mora razmisliti o pojedincima koji igraju važnu ulogu u točnoj specifičnoj situaciji. Mora voditi brigu o tome jesu li sve osobe koje su odgovorne i povezane konzultirane, isto tako mora razmišljati o pravcima djelovanja te razmišljati na kreativan način kako bi došao do rješenja. Nakon toga odgojitelj sa stajališta raznih pristupa mora procijeniti koje su mogućnosti za njegovo djelovanje. Nakon toga sumiraju se sve činjenice i informacije te se donosi konačna odluka. Prilikom donošenja odluke bilo bi poželjno da odgojitelj zamisli reakciju osoba koje pojedinac poštuje i cijeni, te da razmisle o tome kako bi te osobe reagirale, je li odluka koju su donijeli na koncu ispravna ili ne. Posljednji korak kojeg odgojitelj poduzima je onaj koji se tiče razmišljanja i djelovanja o samoj odluci, naime odgojitelj promišlja je li donesena odluka ispravna ili nije, što konkretno može iz naučiti te kako će iduću put postupiti i o čemu će voditi računa i koje će greške izbjegavati i kako (Ćurko i sur., 2015:64).

Smjernice koje su navedene predstavljaju veliku pomoć odgojiteljima u njihovom svakodnevnom radu, smjernice koje se nalaze na papiru predstavljaju samo okvirni plan donošenja neke odluke koji treba postati formula koju će svaki odgojitelj svakodnevno primijeniti u svom odgojnom i obrazovnom radu s ciljem da donese odluke koje će etički biti ispravne. Odgojitelji su ti koji djeci trebaju osvijestiti složenost procesa donošenja etički ispravne odluke koja će

prije svega biti moralna. Nužno je da odgojitelji na različite načine djeci pokažu stvarne primjere u kojima će im moći prikazati kako i koji odluku donijeti i koja odluka je etički i ispravna, a koja to nije te će im jasno obznaniti zašto je nešto ispravno, dok je drugo neispravno. Za navedene situacije odgojitelji uvijek mogu izmisliti neke određene etičke priče ili dvojbene situacije te pitati djecu na koji način bi oni reagirali kada bi se pronašli u dilemi takvog oblika, koje bi korake poduzeli, tako ih mogu usmjeriti i navesti na odabir ispravnih koraka i rješenja (Ćurko i sur., 2015:64).

Kako bi se etičke dileme mogle riješiti uvijek je potrebno više mišljenja od samo jednog, a prilikom donošenja takvih odluka veliku prednost ima tzv. multidisciplinarno odlučivanje (Blanuša Trošelj i sur., 2016). Dakle poželjno je da određenu etičku dilemu prokomentira više stručnjaka kako bi se odgojitelj osjećao sigurnije u svom djelovanju. Odgojitelj ne mora uvijek rješavati samo svoje etičke dileme, već je poželjno da je toliko kompetentan u tom području da može pomoći svojim kolegama pri rješavanju navedenih dilema. No velik razlog koji dovodi do nesigurnosti i neznanja koja situacija pripada etičkoj dilemi, a koja je dužnost i odgovornost manjak odgojiteljeve educiranosti. U odgojiteljev kompetencijski sustav bi trebalo ukorijeniti educiranost u području etike. Nije rijetkost da odgojitelji povežu razne oblike kompetencija, intuicije, iskustva i da prema navedenom djeluju. Inicijalni oblik obrazovanja odgojitelja treba obogatiti sadržajem koji će se odnositi na navedeno područje, a to će uključivati sadržaj koji će im pružiti mogućnost da nauče kako i na koji način riješiti dileme po pitanju etike i etičkih dilema. Djelovanje i rad odgojitelja ne smije biti utemeljeno isključivo na suštini, neprofesionalizmu kao i na neznanju. Edukacija u navedenom području nužna je kako bi odgojitelj mogao učiti kroz čitav svoj život i profesiju (Blanuša Trošelj i sur., 2016). Veća je vjerojatnost da će odgojitelji prepoznati neetično ponašanje ako su pohađali bilo kakvu vrstu edukacije koja se odnosi na navedeno područje, odnosno odgojitelji koji nisu educirani o navedenom području vrlo često ne prepoznaju svoja neetična ponašanja kao i neetična ponašanja svojih kolega (Blanuša Trošelj, 2015:168). Odgojitelji su upoznati sa specifičnostima koje djetetov razvoj sa sobom donosi kao i s postupcima i metodama koje su odgojno prihvatljive, pa bi tako trebali biti i kompetentni za prepoznavanje djelovanja protiv prava djeteta, protiv njegovih

interesa ili potreba te bi trebali reagirati na takvo kršenje prava (Blanuša Trošelj, 2015:169).

Odgojitelji svoja etična djelovanja trebaju temeljiti na poštivanju djeteta i njegovih prava dok pritom uvažavaju i njihove potrebe. Izuzetno je važno da odgojitelj u svom području bude kompetentan te da poznaje sva prava djeteta kako bi ih se mogao pridržavati i kako ne bi djetetu naškodilo. Ako odgojitelj na umu uvijek ima prava djeteta tada u bilo kojoj vrsti etičkih dilema on jasno zna zaštititi ta prava i zna djelovati u skladu s tim. Danas odgojitelji vape za edukaciju koja će im ojačati profesionalnu etiku i koja će ih naučiti kako reagirati na neetične situacije koje čine oni sami, ali i njihovi kolege (Blanuša Trošelj, 2015). Odgojiteljeva educiranost može pridonijeti pojačanoj kompetenciji jer što su oni više informirani o bilo kojem stručnom području to će lakše rješavati sve probleme i situacije s kojima se mogu suočiti u ustanovi predškolskog odgoja i obrazovanja (Graham i sur., 2013).

Provođenje istraživanja koja uključuju malodobnu djecu stavlja odgojitelje pred nekoliko ključnih etičkih dilema, koje su često složene i zahtijevaju pažljivo razmatranje. Jedna od najosjetljivijih dilema odnosi se na pitanje informiranog pristanka. Iako je obvezno dobiti pristanak roditelja ili staratelja prije uključivanja djeteta u istraživanje, odgojitelji se suočavaju s pitanjem koliko djeca sama mogu shvatiti prirodu istraživanja. Djeca, ovisno o svojoj dobi i kognitivnim sposobnostima, možda nisu u potpunosti svjesna što sudjelovanje u istraživanju znači, pa postoji rizik da pristanu na sudjelovanje bez stvarnog razumijevanja. Odgojitelji su tada u dilemi između formalnog poštivanja roditeljskog pristanka i etičke odgovornosti prema djetetu da se osigura da ono uistinu razumije i želi sudjelovati (Alderson i Morrow, 2020). Ovo pitanje posebno je važno u situacijama kada djeca osjećaju implicitni pritisak da sudjeluju, bilo zbog autoriteta odgojitelja ili želje da udovolje roditeljima.

Druga velika etička dilema odnosi se na ravnotežu između prikupljanja podataka i zaštite djece od potencijalne štete. Istraživanja koja uključuju malodobnu djecu često se bave osjetljivim temama, kao što su emocionalno stanje, obiteljski odnosi ili socijalne poteškoće. Odgojitelji se moraju pitati hoće li sudjelovanje u istraživanju, koje može uključivati postavljanje neugodnih ili stresnih pitanja, negativno utjecati na dijete. Na primjer, rasprava o traumatskim iskustvima mogla bi uzrokovati ponovnu traumatizaciju djeteta, čak i ako je

istraživanje osmišljeno s najboljim namjerama. Ova dilema zahtijeva od odgojitelja da pažljivo procijene potencijalne koristi istraživanja u odnosu na moguće rizike za emocionalno i psihološko zdravlje djece (Alderson i Morroe, 2020).

Osim toga, odgojitelji se suočavaju s dilemama vezanim uz privatnost i povjerljivost prikupljenih podataka. Djeca koja sudjeluju u istraživanju često dijele osobne i osjetljive informacije. Odgojitelji moraju osigurati da se te informacije čuvaju na siguran način i da se identitet djece ne može otkriti u objavljenim rezultatima istraživanja. No, izazov nastaje kada postoji sukob između potrebe za povjerljivošću i obveze prijavljivanja ako se tijekom istraživanja otkrije nešto što upućuje na zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta. U takvim slučajevima, odgojitelji moraju odlučiti kako postupiti, balansirajući između zaštite djeteta i poštivanja povjerljivosti podataka (Alderson i Morrow, 2020:72).

Konačno, odgojitelji se suočavaju s etičkom dilemom kada je riječ o njihovoj ulozi u odnosu na istraživače i djecu. Odgojitelji su često posrednici između istraživača i djece, što može stvoriti sukob interesa. S jedne strane, oni žele pomoći istraživačima da dođu do kvalitetnih podataka, ali s druge strane, imaju odgovornost prema djeci da ih zaštite i osiguraju njihovu dobrobit. To može dovesti do situacija u kojima odgojitelji moraju zauzeti stav koji nije u skladu s interesima istraživača, ali je u najboljem interesu djece, što može biti posebno izazovno u profesionalnom kontekstu (Powell i sur., 2012).

Ove etičke dileme pokazuju složenost uloge odgojitelja u istraživanjima s djecom i naglašavaju potrebu za promišljenim i odgovornim pristupom koji stavlja dobrobit djece na prvo mjesto. U takvim situacijama, ključna je kontinuirana refleksija i primjena etičkih načela kako bi se osiguralo da istraživanja budu provedena na način koji je siguran i koristan za sve uključene strane (Alderson i Morrow, 2020).

Na kraju, etički kodeks i smjernice pružaju osnovu za donošenje odluka i postupanje u istraživačkom radu s djecom. Međutim, etički izazovi često zahtijevaju više od formalnih pravila – oni zahtijevaju promišljanje, empatiju i stalnu refleksiju o najboljem interesu djece. Kroz odgovorno istraživanje, odgojitelji i istraživači mogu doprinijeti značajnim saznanjima o razvoju i potrebama djece, dok istovremeno osiguravaju njihovu sigurnost i dobrobit.

Stalno obrazovanje, profesionalni razvoj i etički dijalog ključni su za uspješno upravljanje ovim izazovima i za osiguranje da istraživanja s djecom budu provedena na najvišim etičkim standardima.

4. ETIČKA PITANJA PEDAGOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Pedagoška istraživanja često se bave osjetljivim temama i uključuju ranjive skupine, što zahtijeva pažljivo razmatranje etičkih standarda i načela. Etika u istraživanju nije samo pravni okvir, već i moralna obveza istraživača da štite prava i dobrobit sudionika. Osim osnovnih etičkih načela poput povjerljivosti, dobrobiti sudionika i informiranog pristanka, važno je razmotriti i specifične izazove koji se javljaju kada se istražuju teme povezane s djecom i obrazovanjem. Prema istraživanju Alderson i Morrow (2011), etički pristup u pedagoškim istraživanjima podrazumijeva aktivno uključivanje djece u proces donošenja odluka, kao i osiguravanje da se njihovi glasovi čuju i poštuju. Također, istraživači se trebaju suočiti s pitanjima transparentnosti i odgovornosti, posebno u kontekstu podataka koji se prikupljaju i dijele. Kako bi se osigurala etička validnost, važno je uspostaviti jasno razumijevanje između istraživača, sudionika i njihovih skrbnika o ciljevima i metodama istraživanja. Kroz analizu etičkih smjernica i primjera iz prakse, ovo poglavlje pružit će uvid u kompleksnost etičkih pitanja u pedagoškim istraživanjima i ponuditi preporuke za njihovo učinkovito rješavanje (Alderson i Morrow, 2011). Dijete nikada neće prihvatiti svijet kao stvarnost koja je objektivna nego će sebe i svoje okruženje konstruirati u okvirima vlastitih jedinstvenih mjerila. Dijete se pritom ne određuje kao objekt koji se može tretirati već kao subjekt odnosno kao vlastiti samoorganizirajući entitet (Krstović, 2001).

4.1. Teorije razvoja socijalne interakcije

U sklopu teorije razvoja socijalne interakcije se definiraju kao kompleksni sustavi odnosa djeteta i njegova okruženja koji zajedno omogućuju djetetov razvoj (Irović i Krstanović, 2010: 13). Socijalna interakcija predstavlja dvosmjernan proces koji je asimetričan i između dva partnera, a svaki od njih donosi onoliko koliko mu to dozvoljavaju dosezi njegovih kompetencija kao i situacije u kojima će se interakcija između njih odvijati (Irović i Krstović, 2010: 25). Tom prilikom se orijentacija na odraslu osobu određuje kao tvorbeni

čimbenik koji pokreće interakciju (Irović i Krstović, 2000). Upravo je stoga odrasla osoba ta koja ima odgovornost za daljnje kreiranje uvjeta u kojima će se ostvarivati razvoj djeteta. Ona mora biti ta koja će jasno promišljati koji se ciljevi i načini daljnje socijalizacije trebaju odvijati te odrediti koji će sustav vrijednosti oblikovati daljnje uvjete za razvoj djeteta.

Teorije razvoja socijalne interakcije igraju ključnu ulogu u razumijevanju kako djeca i pojedinci razvijaju svoje socijalne vještine, komunikaciju i međuljudske odnose kroz interakciju s drugima. Ove teorije obuhvaćaju različite aspekte socijalnog razvoja, od rane dobi do adolescencije, te istražuju kako se ti procesi odvijaju unutar različitih konteksta.

Jedna od najpoznatijih teorija razvoja socijalne interakcije je teorija Lev Vygotskoga, koja naglašava važnost socijalne interakcije u procesu učenja i razvoja. Vygotski je uveo koncept zone proksimalnog razvoja, koja se odnosi na razliku između onoga što dijete može učiniti samostalno i onoga što može učiniti uz pomoć drugih, poput roditelja ili učitelja. Prema Vygotskome, socijalna interakcija je ključna za kognitivni razvoj jer djeca uče kroz suradnju s drugima, što im omogućava da razviju nove vještine i znanja (Vygotsky, 1978).

Druga važna teorija je teorija socijalnog učenja Alberta Bandure, koja sugerira da se socijalno ponašanje uči kroz promatranje i imitaciju. Bandura ističe da djeca uče kako se ponašati u društvenim situacijama promatrajući druge, a posebno modele koji su im važni, poput roditelja ili vršnjaka. Ova teorija naglašava važnost okoline i društvenih normi u oblikovanju ponašanja i socijalnih vještina (Bandura, 1977).

Jean Piaget, poznat po svojoj teoriji kognitivnog razvoja, također je pridavao značaj socijalnoj interakciji, smatrajući je važnim elementom u razvoju moralnog razmišljanja. Prema Piagetu, interakcija s vršnjacima pomaže djeci da razviju sposobnost razumijevanja tuđih perspektiva, što je ključno za razvoj empatije i socijalne odgovornosti (Piaget, 1932). Njegovo istraživanje ukazuje na to da se djeca, kroz interakciju s drugima, suočavaju s različitim točkama gledišta, što doprinosi njihovom moralnom razvoju.

Osim toga, teorija Eriksona o psihosocijalnom razvoju naglašava važnost socijalnih odnosa tijekom različitih razvojnih faza. Erikson identificira osam faza razvoja, pri čemu svaka faza uključuje specifične socijalne izazove koje pojedinci moraju prevladati kako bi se razvili u zdrave i funkcionalne osobe.

Svaka faza karakterizirana je suprotstavljenim parovima, poput povjerenja nasuprot nepovjerenju, i sugerira da uspješna navigacija kroz ove faze vodi do pozitivnog identiteta i socijalne kompetencije (Erikson, 1963).

U konačnici, teorije razvoja socijalne interakcije naglašavaju kompleksnost socijalnog razvoja i utjecaj koji okolina i međuljudski odnosi imaju na pojedinca. Razumijevanje ovih teorija pomaže u oblikovanju praksi u obrazovanju i odgoju, kako bi se djeci omogućilo da razviju potrebne vještine za uspješno funkcioniranje u društvu.

4.2. Individualni i društveni sustavi vrijednosti

Individualni i društveni sustavi vrijednosti imaju veliki značaj u kreiranju prakse i filozofije daljnje socijalne interakcije. Kada se promatra s aspekta društvenih vrijednosti valja zaključiti kako suvremena demokratska društva bivaju karakterizirana kao ona koja napuštaju tradicionalna stereotipna viđenja djece kao bespomoćnih u donošenju odluka u svijetu odraslih, kao i odmak od ondašnje primarno dominantne kulture koja je nametala kako su odrasli ti koji mogu nametati kulturu djeci (Irović i Krstanović, 2010). Danas se afirmirala drugačija percepcija djetinjstva i djeteta, dok je samo pitanje ranog razvoja djeteta i oblikovanje okolnosti njegova odrastanja postalo kategorijom koja može nadići razinu obiteljskog, osobnog ili institucionalnog pitanja te je postalo pitanje čitavog društva (Irović i Krstanović, 2010). Temeljne ljudske vrijednosti se prepoznaju u jednakosti, pravdi, poštivanju određenih temeljnih ljudskih prava i sloboda. U osnovne ciljeve odgoja nastoje se utemeljiti strategije djelovanja ustanova u kojima se djetinjstvo događa na način da se omogući kvalitetna realizacija razvoja djeteta. Danas se izvorna misija institucionalnog predškolskog konteksta sve više promišlja jer se upravo u tom okružju odvija djetinjstvo suvremenog djeteta. Pozornost se usmjerava prema vrijednosnom sustavu odraslih osoba odnosno roditelja i odgojitelja s ciljem da se uoči značaj njihovih individualnosti jer upravo je to ono u čemu počiva njihova odgojna praksa djeteta (Babić, Irović i Krstović, 1997:554).

Provedeni rezultati istraživanja o vrijednosnim sustavima odraslih osoba, kao i odgojnim praksama i razvojnim učincima istih ukazuju kako postoji bitno

međudjelovanje među svim stavkama te kako sve navedeno ima veliki razvojni učinak na djetetovo daljnje ponašanje te na njegove razvojne učinke (Babić, Irović i Krstović, 1997). Evo nekoliko značajnih istraživanja koja su provedena u stvarnom životu, a koja se bave vrijednosnim sustavima odraslih, odgojnim praksama i njihovim utjecajem na razvoj djece:

- Istraživanje o utjecaju stilova roditeljstva (Baumrind, 1991) identificira tri glavna stila roditeljstva, autoritativni, autoritarni i permisivni, te istražuje kako svaki od ovih stilova utječe na emocionalni i socijalni razvoj djece. Rezultati pokazuju da djeca od autoritativnih roditelja obično pokazuju bolje socijalne vještine i emocionalnu otpornost.
- Studija o povezanosti roditeljske podrške i akademskih postignuća (Fan & Chen, 2001), analizira vezu između roditeljske podrške i akademskih postignuća djece. Utvrđeno je da visoka razina roditeljske podrške pozitivno korelira s višim razinama akademskog uspjeha kod djece, a također se naglašava važnost emocionalne podrške.
- Istraživanje o utjecaju vršnjačkih odnosa na razvoj djece (Hartup, 1996), proučava kako odnosi s vršnjacima oblikuju socijalne vještine i emocionalni razvoj. Nalazi sugeriraju da pozitivni vršnjački odnosi mogu poboljšati samopouzdanje i socijalne vještine, dok negativni odnosi mogu dovesti do problema u ponašanju.
- Istraživanje o utjecaju ranog obrazovanja na razvoj djece (Sylva i sur., 2010), analizira utjecaj ranog obrazovanja na kognitivni i socijalni razvoj djece. Rezultati pokazuju da djeca koja sudjeluju u kvalitetnim programima ranog obrazovanja imaju bolje rezultate na testovima sposobnosti i pokazuju bolje socijalne vještine.

Navedena istraživanja ukazuju na značajnu povezanost između vrijednosnih sustava odraslih, odgojnih praksi i razvojnih ishoda djece. Odrasli koji pružaju podršku, uspostavljaju jasne granice i aktivno sudjeluju u životu djece doprinose njihovom emocionalnom, socijalnom i akademskom razvoju. Vrijednosni sustav odrasle osobe može odrediti interakcijsko ponašanje s djetetom (Babić i sur., 1997). Zbog toga je potrebno usmjeriti pozornost na vrijednosti institucionalnog odgojnog konteksta koja proizlazi od samih odgojitelja. Istraživači koji proučavaju rani razvoj djeteta pokazuju kako na

prirodu interakcije koja se odvija između odrasle osobe i djeteta, uz normativni sustav vrijednosti koji se promovira u određenim socijalnim i kulturalnim kontekstima, uvelike djeluje i individualna orijentacija vrijednosti odrasle osobe. Takva implicitna pedagogija može se odrediti i kao svojevrsna filozofiju, opća vrijednosna orijentacija na kojoj pojedinac gradi svoj vlastiti autonomni sustav stavova i vjerovanja koji naposljetku određuje ukupnost njegova djelovanja i ponašanja.

Kada se promatra iz profesionalne perspektive može se zaključiti da se radi o određenom svjetonazoru kojeg odgojitelj gaji prema teoriji i praksi odgajanja male djece. Kroz analizu implicitne pedagogije može se spoznati i individualni sustav vrijednosti na kojem se utemeljila konkretna praksa odgoja kao odgojni stil kojeg odgojitelj koristi (Babić i sur., 1997:560). Na taj je način lako moguće iščitati interpretaciju ciljeva koji su normativno postavljeni i koji se tiču odgoja, stavova o samom djetetu i njegovim razvojnim mogućnostima.

Pitanje koje se postavlja kao važno tiče se odnosa društvenih sustava vrijednosti koji su određeni sa konkretnim socijalnim i kulturalnim kontekstom kao te individualnim vrijednosnim orijentacijama. Tu se radi o odnosu koji se stvara između službenih i osobnih teorija i praksi odgoja djece. U proklamiranu i službenu pedagogiju implicirani su normativni sustavi vrijednosti koji su dani u određenom socijalnom i kulturnom kontekstu te se na njima gradi strategija za realiziranje željenih i očekivanih promjena u ponašanju (Babić, Irović i Krstović, 1997:561).

4.3. Etički standardi

Djeca su posebno ranjiva populacija koja zahtijeva dodatnu zaštitu i pažnju zbog svoje nesposobnosti da u potpunosti razumiju posljedice sudjelovanja u istraživanjima. Ova ranjivost postavlja brojne etičke izazove koji se moraju uzeti u obzir kako bi se osigurala njihova prava i dobrobit. Istraživači su obvezni pridržavati se strogo definiranih etičkih smjernica koje obuhvaćaju pristup, pristanak, zaštitu privatnosti i povjerljivosti podataka.

Prema Konvenciji UN-a o pravima djeteta, svako dijete ima pravo na zaštitu, sigurnost i podršku u svim aspektima svojega razvoja (UN, 1989). Etički

kodeksi, poput onih formuliranih od strane različitih profesionalnih tijela, pružaju okvir za vođenje istraživanja s djecom, naglašavajući važnost informiranog pristanka, uzimanje u obzir mišljenja djece te osiguranje njihovog sudjelovanja u istraživanjima na način koji poštuje njihovu autonomiju i dostojanstvo.

Istraživanja koja uključuju djecu zahtijevaju multidisciplinarni pristup u rješavanju etičkih pitanja, uključujući psihologiju, sociologiju i pedagogiju. Kako bi se ispunili etički standardi, istraživači moraju biti osposobljeni za razumijevanje specifičnih potreba i izazova s kojima se suočavaju djeca, kao i važnosti kulturoloških i individualnih razlika u pristupu (Heslop i sur., 2016).

Mnoga etička pitanja koja se odnose na odrasle jednako se odnose i na djecu. Istraživači bi trebali osigurati da se rizik i šteta u istraživanju svedu na najmanju moguću mjeru te da se osigura odgovarajuća zaštita djece i mladih. Također bi trebali razmotriti etičke implikacije ušutkavanja i isključivanja djece iz istraživanja o njihovim stavovima, iskustvima i sudjelovanju. Istraživači ne bi smjeli pretpostaviti da su djeca nužno ranjiva i nesposobna dati pristanak zbog svoje dobi. Oni bi trebali razmotriti kompetencije i ranjivosti djece na temelju svrhe i konteksta istraživanja kao i čimbenika kao što su dob, spol, socioekonomske okolnosti i invaliditet. Konkretno, istraživači bi mogli razmotriti sljedeće:

- potencijalna ranjivost djece na iskorištavanje u interakciji s odraslima te specifične odgovornosti odraslih prema djeci,
- različiti odnosi moći između odraslog istraživača i djeteta sudionika i kako to može utjecati na djetetovo pravo da povuče ili odbije sudjelovanje u istraživanju,
- uloga odraslih odgojitelja u posredovanju u pristupu djeci, s povezanim etičkim pitanjima u vezi s informiranim pristankom,
- očekivanja djece sudionika i njihovih roditelja/ odgojitelja te je li uključenost u istraživanje smisljena za djecu,
- dječje razumijevanje svrhe istraživanja i čemu pridonose,
- jesu li djeci dostupne informacije o istraživanju i traženim zadacima,
- pružanje informacija o mogućem otkrivanju i povredi povjerljivosti i razlozima zbog kojih bi se to moglo dogoditi,

- poticaje i naknade za sudjelovanje djece te kako to može utjecati na načelo dobrovoljnog sudjelovanja i slobodno danog informiranog pristanka,
- je li pohrana podataka objašnjena na odgovarajući način i na način koji djeca mogu razumjeti,
- pravni zahtjevi za rad s određenom populacijom (uključujući odobrenje za otkrivanje i zabranu usluga) (Morrow, 1996: 98).

Ako su sudionici djeca, važno je osigurati da imaju vremena i priliku za pristup podršci pri donošenju odluka, na primjer razgovarajući o svom izboru s odraslom osobom kojoj vjeruju. Ako se traži pristanak djece, uobičajena je praksa osigurati dopuštenje odgovorne odrasle osobe uz pristanak djeteta. Ako sudionici nisu pismeni, može se dobiti usmeni pristanak, ali bi to trebalo, gdje god je moguće, uključivati snimljenu pismenu potvrdu svjedoka. U drugim okolnostima, na primjer telefonskim intervjuima, to možda neće biti moguće, ali je potrebno uložiti sve napore da se pristanak riješi kroz dijalog s djecom i njihovim roditeljima (ili pravnim ekvivalentom). Istraživači bi trebali razmotriti mogu li zrela djeca potvrditi pristanak bez odobrenja odraslih; na primjer, mogu postojati okolnosti u kojima bi traženje pristanka roditelja moglo ugroziti istraživanje. U takvim okolnostima istraživači će potencijalni rizik za sudionike istraživanja morati smatrati prioritetom (Morrow i sur., 1996: 101).

Ono o čemu se treba svakako promišljati je donošenje svojevrsnog etičkog kodeksa koji će regulirati ponašanje odgojnih djelatnika koji rade i djeluju na području ranog odgoja i obrazovanja. Etičnost kao načelo može se afirmirati te se na njoj može utemeljiti kodeks koji će predstavljati anticipirajući čimbenik prakse i teorije ranog odgoja i obrazovanja (Smith i sur., 2020).

5. ISTRAŽIVANJE

Cilj ovog diplomskog rada je analizirati etička pitanja pedagoških istraživanja odnosno uočiti i osvijestiti postojanje etičkih dilema i problema u radu s djecom i kolegama u predškolskoj ustanovi. Provedba istraživanja ima za cilj predložiti nove smjernice za poboljšanje suradnje odgojitelja i djece u pedagoškim istraživanjima. Osnovna svrha ovog diplomskog rada jest istražiti stavove odgojitelja zaposlenih u Dječjem vrtiću Neven u Rovinju u vezi s interpretacijom etičkog kodeksa tijekom provedbe pedagoških istraživanja s djecom. Ovaj rad također nastoji analizirati njihova opća mišljenja o etičkim pitanjima koja se javljaju u kontekstu znanstvenih istraživanja koja uključuju dječje sudjelovanje. Istraživanje će se fokusirati na način na koji odgojitelji razumiju i primjenjuju etičke smjernice, kao i na izazove s kojima se susreću prilikom provođenja istraživanja s djecom. Očekuje se da će rezultati omogućiti bolje razumijevanje percepcije etičkih normi među profesionalcima koji rade s djecom, čime bi se doprinijelo razvoju učinkovitijih pristupa u istraživanju, a ujedno će poslužiti kao temelj za daljnje studije i preporuke za unapređenje etičke prakse u području obrazovanja i odgoja.

Također, bit će važno identificirati potencijalne etičke dileme i prepreke s kojima se odgojitelji susreću, kako bi se osigurala zaštita djece i promicala njihova prava u istraživačkom procesu. Na temelju rezultata ovog istraživanja, moći će se predložiti strategije za osnaživanje odgojitelja u razumijevanju i implementaciji etičkih principa u praksi, čime će se pridonijeti cjelovitijem i odgovornijem pristupu u odgoju i obrazovanju djece.

5.1. Metodologija istraživanja

Podaci su prikupljeni uz pomoć upitnika, mjernog instrumenta koji se sastavlja kako bi se prikupile informacije i podaci o stavovima i mišljenjima ispitanika. Kada se promatra u širem smislu, on predstavlja bilo koji oblik prikupljanja podataka i informacija uz pomoć pitanja koja se mogu postaviti ispitanicima (Milas, 2005). Važno je istaknuti da provođenje znanstvenog istraživanja putem

upitnika ne uključuje samo postavljanje pitanja i prikupljanje odgovora. Ono podrazumijeva formuliranje precizno definiranih pitanja koja se postavljaju unaprijed odabranom uzorku sudionika, s jasno utvrđenim ciljem i svrhom. Taj proces ima za cilj prikupiti što veći broj iskrenih odgovora kako bi se dobili relevantni podaci i informacije potrebne za razumijevanje istraživnog fenomena. U tom smislu, kvalitetan upitnik mora biti pažljivo osmišljen kako bi osigurala validnost i pouzdanost prikupljenih podataka (Milas, 2005).

Istraživanje je provedeno na uzorku od 52 sudionice, odgojiteljice u odgojno obrazovnoj ustanovi Dječji vrtić *Neven* u Rovinju. Demografski podaci o sudionicama ovog istraživanja obuhvaćaju njihov spol, dob, te stupanj obrazovanja. Prilikom istraživanja koristio se online upitnik o stavovima odgojitelja prema etičkom kodeksu istraživanja s djecom koji je sastavljen u Google Formsu, a dijelio putem WhatsApp aplikacije te putem e-maila.

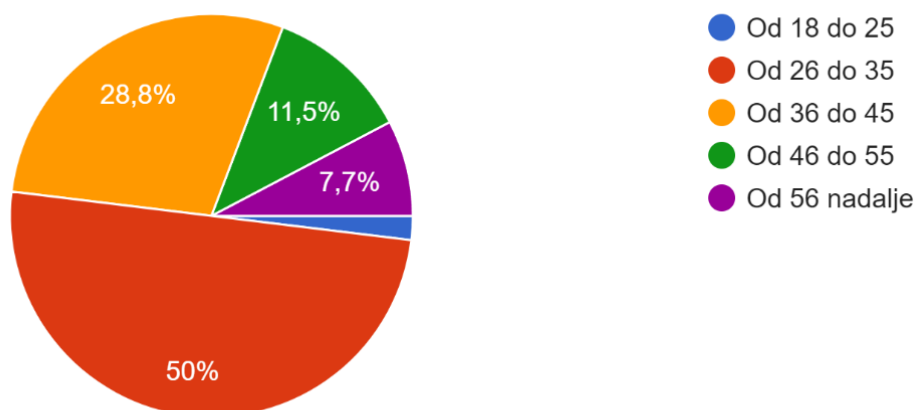
Istraživanje je provedeno u razdoblju od svibnja do srpnja 2024. godine u Dječjem vrtiću *Neven* u Rovinju, uz suglasnost rukovodstva ustanove.

Svi sudionici bili su upoznati s ciljem istraživanja i njegovom svrhom. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno te se u bilo kojem trenutku moglo odustati.

Upitnik se sastojao od pet cjelina, u prvoj su se ispitivala socio-demografska obilježja odnosno spol, dob i stupanj obrazovanja odgojitelja. Drugi dio odnosi se na poznavanje odgojitelja o pojmu etičkog kodeksa pedagoških istraživanja s djecom. Treći dio ispitivao je stavove odgojitelja o etičkom kodeksu predškolskih ustanova, a četvrti o znanstvenim istraživanjima s djecom. Peti dio istraživanja usmjerio se problemima koji se javljaju prilikom provedbom pedagoških istraživanja.

5.2. Deskriptivna analiza

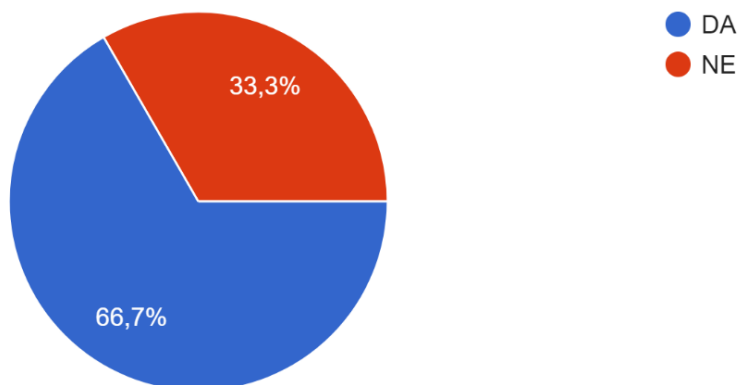
U istraživanju su sudjelovale 52 odgojiteljice iz ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja Dječji vrtić *Neven* iz Rovinja. Najviše ispitanika pripada dobnoj skupini od 26 do 35 godina ($n=26$), slijede oni od 36 do 45 godina starosti ($n=15$), zatim onih od 46 do 55 ($n=6$) te od 56 pa nadalje ($n=4$), a samo jedna sudionica spada u dobnu skupinu od 18 do 25 godina.

Graf 1. Dob sudionika

Izvor: Obrada autora

Nakon socio-demografskih podataka o sudionicima uslijedio je prvi niz pitanja koji se odnosi na poznavanje etičkog kodeksa, te upoznatost s njegovim postojanjem.

Graf 2. Spoznaja o etičkom kodeksu istraživanja s djecom

Izvor: Obrada autora

Većina odgajatelja zna što je to etički kodeks istraživanja s djecom (n=34), ali dio njih nije upoznat s navedenim dokumentom (n=17).

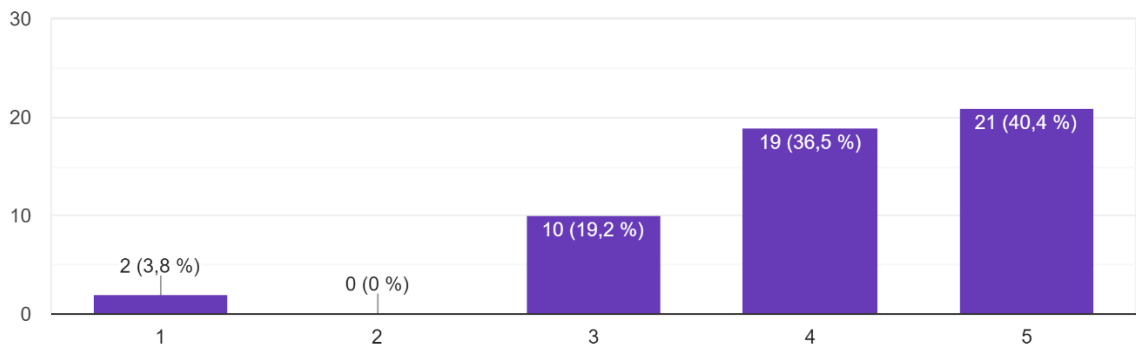
Iduće pitanje odnosilo se na slobodne odgovore o tome što predstavlja etički kodeks istraživanja s djecom te koji je njegov sadržaj, a ovo su neki od najčešćih odgovora, grupirani u 6 kategorija, s naglaskom da je na navedeno pitanje odgovor dalo samo 35 sudionica, dok su druge ostale suzdržane:

1. Zaštitu djece (n=9),
2. Zaštitu prava djece (n=13),
3. Zaštita anonimnosti (n=2),
4. Dobivanje suglasnosti roditelja (n=4),
5. Dobivanje suglasnosti ostalih stručnih suradnika (n=3)
6. Poštivanje želja djeteta na sudjelovanje u istraživanju (n=4).

Treći dio upitnika odnosi se na stav odnosno stupanj slaganja sudionica istraživanja s određenim tvrdnjama, a cilj je bio ispitati njihovo mišljenje o etičkom kodeksu u predškolskoj ustanovi te o etičkom kodeksu istraživanja s djecom.

Izjava: "Etički kodeks istraživanja s djecom je nužan za njegovu valjanu provedbu.", rezultirao je s 21 odgovorom sudionika koji se u potpunosti slažu, 19 se slaže, 10 ne zna odgovor i 2 sudionika se u potpunosti ne slažu. U nastavku je prikazan graf, kao i statistički rezultati aritmetičke sredine i standardne devijacije koji iznose $m=4,09$; $st.dev=0,96$, a koje su izračunate uz pomoć programa Excel. Standardna devijacija pruža uvid u mjeru raspršenosti podataka u skupu. Interpretira se kao prosječno odstupanje od prosjeka u apsolutnom iznosu. Veća standardna devijacija ukazuje na veću varijabilnost unutar skupa podataka, sugerirajući da su pojedinačne podatkovne točke više disperzirane od prosjeka. Suprotno tome, manja standardna devijacija znači da su podatkovne točke bliže srednjoj vrijednosti, što ukazuje na dosljedniji skup podataka s manje varijabilnosti (Freedman i sur., 2007)

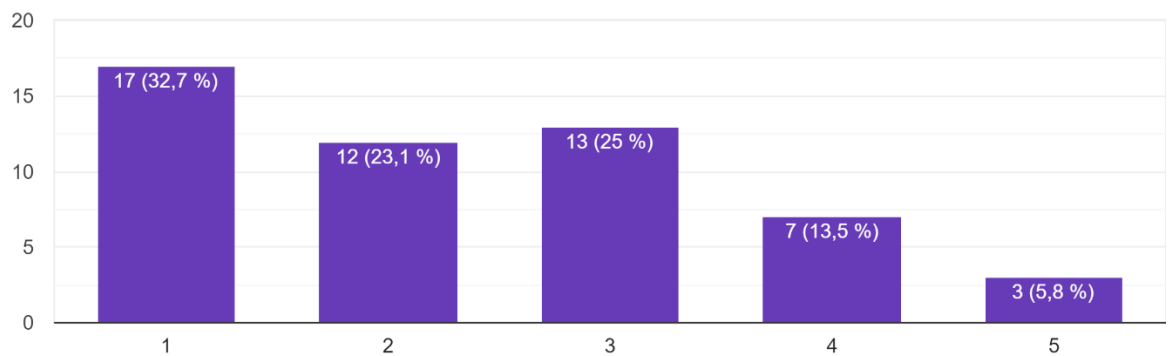
Etički kodeks istraživanja s djecom je nužan za valjanu provedbu istraživanja takvog oblika.
52 odgovora

Graf 3. Stav sudionika istraživanja

Izvor: Obrada autora

Svi odgojitelji su upoznati sa etičkim kodeksom istraživanja s djecom.
52 odgovora

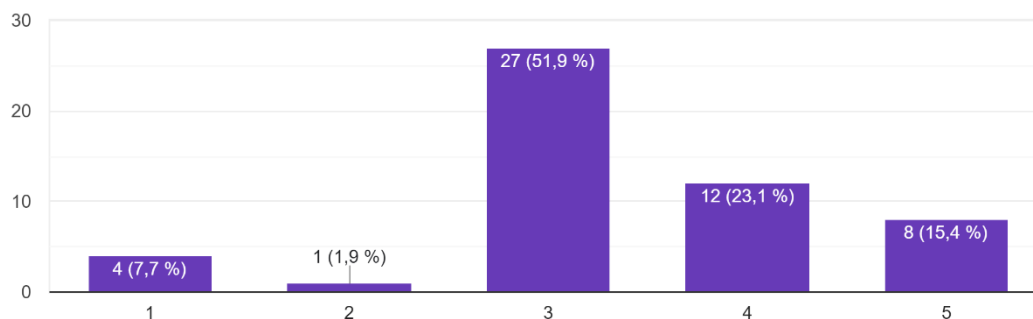
Graf 4. Stav sudionika istraživanja

Izvor: Obrada autora

Izjava: “Svi odgojitelji su upoznati s etičkim kodeksom istraživanja s djecom ”, rezultirala je s odgovorima da se njih 3 u potpunosti slaže s izjavom, njih 7 se slaže, njih 13 ne zna kakav im je stav po tom pitanju, njih 12 se ne slaže sa izjavom, dok se njih 17 uopće ne slaže sa izjavom Aritmetička sredina odgovora iznosi 2,36; dok standardna devijacija iznosi 1,2, što znači da se većina sudionica ipak ne slaže s navedenom izjavom što daje za zaključiti kako ipak svi odgojitelji nisu upoznati s etičkim kodeksom istraživanja s djecom što može predstavljati i određeni problem. Izjava: “Etički kodeks istraživanja mi olakšava provedbu istraživanja s djecom ”, rezultirala je s odgovorima da se njih 8 u potpunosti slaže, 12 slaže s izjavom, njih 27 niti se slaže niti se ne slaže s izjavom, 1 se ne slaže dok se njih 4 u potpunosti ne slaže s izjavom. Aritmetička sredina iznosi 3,36; a standardna devijacija 1,01. To znači da se većina zapravo niti može složiti s izjavom niti ne može, razlog tomu može biti manjak iskustva o provođenju istraživanja s djecom pa tako i nemogućnost davanja vlastitog stava na danu izjavu.

Etički kodeks istraživanja mi olakšava provedbu istraživanja s djecom.

52 odgovora

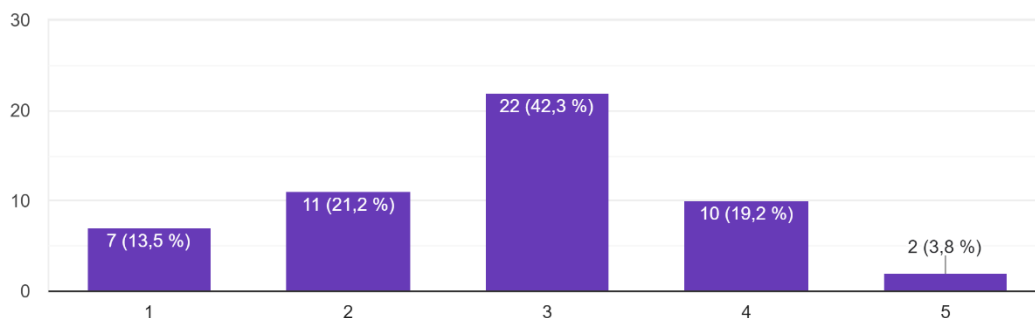

Graf 5. Stav sudionika istraživanja

Izvor: Obrada autora

Istraživanja s djecom su komplicirana.

52 odgovora

Graf 6. Stav sudionika istraživanja

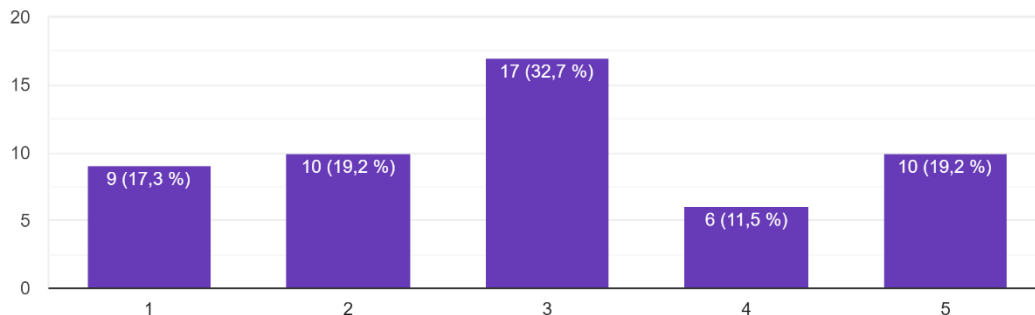
Izvor: Obrada autora

Na izjavu: „Istraživanja s djecom su komplicirana.“ 2 ispitanika se u potpunosti slaže, 10 se slaže s izjavom, 22 niti se slaže niti ne slaže, 11 se ne slaže s izjavom dok se njih 7 u potpunosti ne slaže s izjavom. Aritmetička sredina iznosi 2,78; a standardna devijacija iznosi 1,02. Zaključno valja reći kako sudionice ipak smatraju kako istraživanja s djecom nisu toliko komplicirana.

Izražavanje vlastitog stava na izjavu: “Istraživanja s djecom ne moraju prolaziti kroz stroge kriterije.“, rezultiralo je time da se 10 sudionica u potpunosti slaže, 6 njih se slaže, 17 ih se niti slaže niti ne slaže, 10 ih se ne slaže dok ih se 9 u potpunosti na slaže. Ovi rezultati daju aritmetičku sredinu u iznosu od 2,96; a standardnu devijaciju od 1,32. To znači kako se ipak većina sudionica ne slaže s navedenom izjavom.

Istraživanja sa djecom ne moraju prolaziti kroz stroge kriterije.

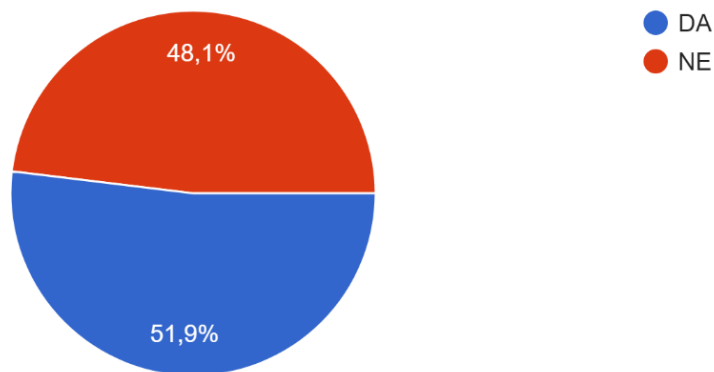
52 odgovora

Graf 7. Stav sudionika istraživanja

Izvor: Obrada autora

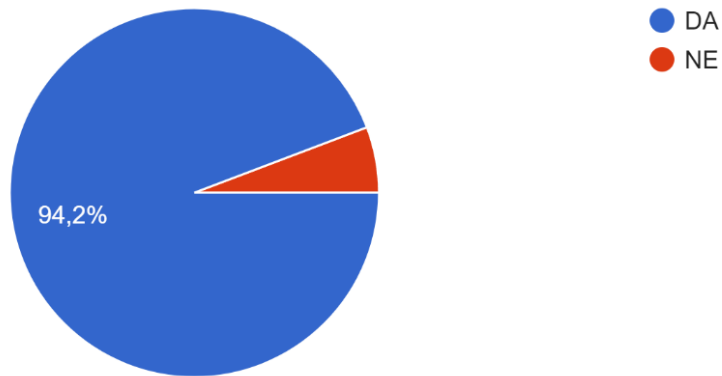
Četvrti dio upitnika istražuje stavove odgojitelja o provođenju istraživanja s djecom. Na pitanje jesu li ikada sudjelovali u provedbi istraživanja s djecom većina njih je odgovorila potvrdno (n=27), dok 25 nije sudjelovalo.

Graf 8. Provedba istraživanja s djecom

Izvor: Obrada autora

Na pitanje bi li se oni upustili u provedbu istraživanja koja uključuju djecu njih 49 bi se okušalo u tome, dok njih 3 ne bi.

Graf 9. Provedba istraživanja s djecom

Izvor: Obrada autora

Nastavak na prethodno pitanje ako je odgovor negativan, zašto ne bi neki od najčešćih odgovora su:

- „Nisam dovoljno educirana u slučaju da su istraživanja osjetljiva po dijete.“
- „Previše je komplicirano i traje dugo.“
- “Da pišem neki znanstveni članak onda vjerojatno i bi, ovako smatram da su mi u prenatrpanim grupama djece bitnije kompetencije rješavanja sukoba, stvaranja dobrog ozračja, poticanje samostalnosti djece....”

Na pitanje s kojim etičkim pitanjima i dilemama se mogu susresti prilikom provedbe pedagoških istraživanja s djecom, sudionice su ponudile 25 odgovora, što znači da ih je samo polovica dala odgovore na pitanje. Najčešće ponuđeni odgovori su podijeljeni u 6 kategorija:

- Koliko daleko ići u propitivanje?
- Prava privatnosti
- Relevantnost rezultata
- Problemi dokumentiranja podataka
- Objektivnost
- Zaštita podataka malodobnih osoba

Gotovo sve sudionice smatraju kako prostora za napredak uvijek ima (n=50), dok 2 sudionice smatraju kako nema prostora za dodatnim napredovanjem.

Sudionice se pitalo kako poboljšati etički kodeks te provedbu istraživanja s djecom, a neki od ponuđenih kratkih odgovora su:

- Obavezati stručne suradnike (pedagoge, socijalne radnike i sl.) da obavezno sudjeluju u takvom obliku istraživanja kako bi mogli naći odgojitelje da se ne krše prava djeteta,
- Uvođenje obvezne edukacije za sve odgojitelje koji žele provoditi istraživanja s djecom ili uvođenje radionica o tome kako pravilno koristiti etički kodeks bez kršenja postavljenih pravila,
- Obvezati predstavnike odgojno obrazovne ustanove da sve odgojitelje podučiti o pravilnom korištenju etičkog kodeksa,
- Uvođenje restrikcija ili kazni za one istraživače koji ne poštuju etički kodeks istraživanja,
- Neprestano kontroliranje čitavog procesa provedbe istraživanja s djecom od strane druge objektivne stručne osobe.

5.3. Statistička analiza

Temeljna svrha analize je ispitati kako dob sudionika utječe na njihova iskustva u sudjelovanju u istraživanjima, omogućiti razumijevanje povezanosti između dobi i percepcije sudionika o etičkim pitanjima te pokazati potencijalne razlike u stavovima i iskustvima među različitim dobnim skupinama.

Mnogi istraživači ističu važnost etičkih smjernica u radu s djecom, s obzirom na njihovu ranjivost i specifične potrebe (Ajduković i sur., 2020; Milas, 2015). U okviru ovog istraživanja, anketni podaci prikupljeni od odgojitelja u odgojno-obrazovnoj ustanovi Dječji vrtić Neven u Rovinju omogućili su analizu koja se usmjerila na odgovore sudionika u odnosu na njihovo iskustvo i dob.

Pearsonov koeficijent korelacije koristi se za kvantifikaciju odnosa između dobnih skupina i njihovih odgovora na pitanja vezana uz sudjelovanje u istraživanjima s djecom.

Nastoji se prikazati kako etička pitanja, koja se odnose na informirani pristanak, zaštitu privatnosti i prava djece, utječu na pristup i angažman sudionika u

istraživačkim aktivnostima. Dobiveni rezultati mogu pridonijeti jačanju etičkih praksi u obrazovanju i istraživanju, te stvoriti temelje za buduće studije koje će se baviti ovom važnom temom.

Pearsonov koeficijent korelacije je statistička mjera koja se koristi za određivanje snage i smjera linearne veze između dvije varijable. Vrijednost Pearsonovog koeficijenta se kreće od -1 do 1, gdje:

- 1 označava savršenu pozitivnu korelaciju (kada jedna varijabla raste, druga također raste).
- -1 označava savršenu negativnu korelaciju (kada jedna varijabla raste, druga opada).
- 0 označava da ne postoji korelacija između varijabli.

Formula za izračunavanje Pearsonovog koeficijenta r je (Freedman i sur., 2007):

$$r = \frac{n(\sum xy) - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{[n \sum x^2 - (\sum x)^2][n \sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

Gdje su:

- n = broj parova podataka
- x i y = varijable koje se koreliraju

Pearsonov koeficijent se najčešće koristi u istraživanjima kako bi se razumjela povezanost između različitih fenomena, primjerice u psihološkim istraživanjima, ekonomiji i drugim društvenim znanostima. U ovom istraživanju provedena je statistička analiza koja se fokusirala na utjecaj dobi sudionika na njihovo iskustvo sudjelovanja u istraživanjima. Rezultat Pearsonovog koeficijenta je $r = 0,109894$, što znači da postoji vrlo slaba korelacija između dobi i sudjelovanja u provedbi istraživanja među odgojiteljicama Dječjeg vrtića Neven u Rovinju. Iako se može primijetiti blaga tendencija većeg sudjelovanja starijih sudionika, navedeni odnos je slab i neodređen.

P-vrijednost pokazuje koliko je vjerojatno da je rezultat koji je dobiven (Pearsonov koeficijent korelacije) bio rezultat slučajnosti, pod uvjetom da ne postoji stvarna povezanost između varijabli koje se analiziraju. U ovom slučaju, p-vrijednost od 0.440 je znatno veća od uobičajene granice od 0.050, što

sugerira da ne postoji statistički značajna korelacija između dobi sudionika i njihovih odgovora o sudjelovanju u istraživanju.

Drugi dio je istraživanja odnosi se na korelaciju između dobi sudionika i razumijevanja pojma etički kodeks. Vrijednost $r=-0.02588$ ukazuje na to da postoji vrlo slaba negativna korelacija između dobi sudionika i njihove spoznaje o etičkom kodeksu. Slaba negativna korelacija sugerira da, iako se može primijetiti blaga tendencija da stariji sudionici imaju nižu razinu spoznaje o etičkom kodeksu, taj odnos nije značajno izražen. S obzirom na to da je procijenjena p-vrijednost (0.857) znatno veća od 0.05, može se zaključiti da ne postoji statistički značajna veza između dobi sudionika i njihove spoznaje o etičkom kodeksu. Dobiveni rezultati sugeriraju potrebu istraživanja drugih utjecajni čimbenika.

5.4. Rasprava

Istraživanje pokazuje kako određeni broj odgojitelja nikada niti nije sudjelovao u istraživanju koje uključuje samo djecu kao sudionike. Odgojitelji ipak smatraju kako je etički kodeks nužan za provedbu istraživanja te kako on uvelike može olakšati istraživanje te poslužiti kao smjernica, ali i oni sami su svjesni kako nisu svi odgojitelji pravilno upoznati s etičkim kodeksom. Kada se odgojitelje pitalo bi li pristali biti istraživači u istraživanjima koja uključuju djecu kao glavne sudionike većina njih odgovara negativno odnosno da ne želi. Neki od razloga zašto odgojitelji ne žele provoditi istraživanja s djecom je zato što ona spadaju u osjetljiva područja istraživanja koja iziskuju puno vremena ako se žele provesti onako kako treba, neki od njih smatraju kako su nekompetentni za provedbu takvog oblika istraživanja, neki smatraju da ne poznaju etički kodeks, dok neki smatraju kako postoji previše dodatne papirologije koju se mora ispuniti uz provedbu samog istraživanja, a koja se tiče prava i zaštite djeteta ili primjerice pristanka na sudjelovanje u istraživanju koje ovisi o roditeljima koji isto tako u bilo kojem trenutku mogu prekinuti sudjelovanje djeteta u istraživanju. Većina odgojitelja se slaže kako su istraživanja s djecom komplicirana, ali isto tako se ne slažu s izjavom da istraživanja s djecom ne moraju prolaziti kroz stroge kriterije, svjesni su da su strogi kriteriji tu da zaštite prava djece, te ih ne

bi ublaživali bez obzira na to što upravo oni čine istraživanje s djecom komplicirano.

Odgojitelji smatraju kako postoje određene etičke dileme i problemi s kojima se mogu susresti u provedbi pedagoških istraživanja s djecom, a kao najčešće navode kršenje prava djeteta, manipulaciju s djecom, pristanak na sudjelovanje u istraživanju koje zapravo daje roditelj, a ne dijete, nedovoljnu kompetentnost samog istraživača, odsutnost objektivnosti, navođenje djeteta na odgovor, nemogućnost postizanja svrhovite komunikacije s djecom ako su ona mlađa, te isto tako smatraju da se kao etička dilema javlja i uključivanje socijalno ugrožene djece u provedbu istraživanja jer oni ipak predstavljaju posebno ranjivu skupinu.

Nadalje, većina odgojitelja smatra da u etičkom kodeksu istraživanja s djecom ima prostora za napredak, pa predlažu obvezno sudjelovanje stručnih suradnika koji su kompetentniji po pitanju prava djece u istraživanjima. Neki od njih smatraju kao bi se trebala uvesti obvezna edukacija za sve one odgojitelje koji žele sudjelovati u provođenju istraživanja s djecom ili uvođenje određenih radionica koje će jasno tumačiti i predstaviti etički kodeks istraživanja kako bi ga odgojitelji mogli što bolje shvatiti i time pravilno koristiti u praksi. Odgojitelji smatraju i da bi svi trebali biti upoznati s postojanjem etičkog kodeksa. Ravnatelji odnosno predstavnici odgojno obrazovnih ustanovi trebali bi odgojiteljima dati do znanja na koji način stavke etičkog kodeksa pravilno implementirati. Postoji stav i da se unapređenje etičkog kodeksa može ogledati i u postavljanju kazni ili restrikcija za sve istraživače koji ga ne poštuju i time krše dječja prava. Odgojitelji smatraju kako bi se proces provedbe istraživanja trebao pratiti od početka do kraja od strane stručnog suradnika koji je u potpunosti objektivan i koji će istraživaču moći ukazati na njegovo potencijalno navođenje djece na odgovor ili subjektivnost.

Na temelju rezultata istraživanja provedenog među odgojiteljicama Dječjeg vrtića Neven u Rovinju, može se uočiti značajan nedostatak korelacije između dobi sudionika i njihovih odgovora na pitanje o sudjelovanju u istraživanjima koja uključuju djecu. Pearsonov koeficijent korelacije sugerira da ne postoji statistički značajna povezanost između ovih varijabli, što ukazuje na to da dob sudionika ne utječe na odluku o sudjelovanju u istraživanju.

Zaključno, iako odgojitelji prepoznaju važnost etičkog kodeksa, njihova nedovoljna informiranost i osjećaj nesigurnosti čine ih opreznima u vezi sa sudjelovanjem u istraživanjima. Potrebno je provesti dodatne edukacije i pružiti stručnu podršku kako bi se osnažili za istraživački rad u skladu s etičkim standardima. Savjeti i povratne informacije stručne zajednice trebaju se uzeti u obzir prilikom unaprjeđenja etičkog kodeksa kako bi se osigurala zaštita prava djece i omogućilo provedbu kvalitetnih istraživanja.

5.5. Srodna istraživanja

Nekoliko je značajnih istraživanja i radova domaćih i stranih autora koji se bave temom sudjelovanja odgojitelja u istraživanjima s djecom, posebno s naglaskom na etičke aspekte provedbe istraživanja. Autori Sims i Hutchins (2017) u svom su radu ispitali kako dob i iskustvo odgojitelja utječu na njihovu spremnost za sudjelovanje u istraživanju s djecom. Oni ističu da stariji odgojitelji često donose mudrost i iskustvo, ali se također suočavaju s preprekama u vidu straha od etičkih dilema i propisa. Ovaj rad pokazuje potrebu za kontinuiranim profesionalnim razvojem kako bi se povećala uključenost odgojitelja u istraživačke procese. S druge strane autori Mayer i Grice (2018) analiziraju stavove odgojitelja prema etičkim standardima u radu s djecom. Autori naglašavaju da mlađi odgojitelji, koji su svjesniji etičkih protokola kroz novije obrazovne programe, često imaju više povjerenja i spremnosti za sudjelovanje u istraživanjima. Ova istraživanja ukazuju na kompleksnu dinamiku između dobi, iskustva i etičkih stavova odgojitelja te sugeriraju da je potrebna kontinuirana edukacija i podrška kako bi se potaknula veća uključenost u istraživanja koja se bave djecom. Radeći na smanjenju etičkih strahova i povećanju znanja o etičkim kodeksima, može se poboljšati sudjelovanje odgojitelja u istraživačkim aktivnostima, što je od vitalnog značaja za daljnji razvoj pedagogije i znanstvenih istraživanja.

Istraživanja o etičkim pitanjima u radu odgojno-obrazovnih ustanova, s posebnim naglaskom na dječji vrtić, analizira izazove s kojima se odgajatelji susreću u svakodnevnom radu. Ona ispituju kako odgajatelji doživljavaju etičke dileme, njihovu spremnost na implementaciju etičkog kodeksa te ulogu etike u

donošenju odluka. U istraživanju je korištena metoda anketiranja, a rezultati pokazuju da odgajatelji često nailaze na situacije koje testiraju njihove etičke norme. Njihova percepcija etičkog kodeksa kao alata koji pomaže u rješavanju tih dilema ključna je za razumijevanje etičkog ponašanja u radu s djecom (Kiss i Možar, 2023). Rezultati i obrada podataka istraživanja pokazuju da ispitanici u Dječjem vrtiću "Neven" prepoznaju ključnu važnost etičkog kodeksa kao sredstva za osiguranje učinkovite i transparentne suradnje unutar ustanove. Njihova svjesnost o potrebi za etičkim smjernicama posebno dolazi do izražaja kroz identifikaciju brojnih etičkih problema, poput otežane komunikacije, nepoštivanja mišljenja kolega, te konflikata koji ometaju radnu atmosferu. Budući da ustanova ne posjeduje dostupan etički kodeks na mrežnim stranicama, postoji potreba za njegovim hitnim uvođenjem.

Preporučuje se i organizacija edukativnih radionica fokusiranih na poboljšanje komunikacijskih vještina, kao i rješavanje sukoba među zaposlenicima. Takve inicijative mogle bi pružiti prostor za otvorenu raspravu o postojećim problemima, omogućujući zaposlenicima da iznesu svoja mišljenja i iskustva, te da razviju strategije za konstruktivno rješavanje konflikata. S obzirom na izazove s kojima se susreću, edukacija o etičkim principima i komunikacijskim vještinama ključna je za unaprjeđenje radnog okruženja i jačanje međusobnog povjerenja među osobljem (Kiss i Možar, 2023). Time se ne samo osigurava kvalitetnija suradnja, već se i pridonosi boljem funkcioniranju same predškolske ustanove.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog diplomskog rada je ispitati etička pitanja u radu odgojno obrazovnih ustanova, analizirati etičke dileme koje se javljaju prilikom istraživanja provedenih s djecom ta poboljšati etički kodeks s ciljem zaštite njihovih prava. Svrha je osnaživanje odgojitelja kao kompetentnih stručnjaka.

Provedeno istraživanje pokazalo je da se mnogi odgajatelji nisu susreli s etičkim kodeksom. Korelacija između dobi sudionika i njihovih iskustava u provođenju istraživanja u svrhu poboljšanja rada s djecom pokazala je slabu povezanost između navedenih varijabli. Rezultati sugeriraju da stariji odgojitelji ne moraju nužno imati više iskustva s istraživanjima, što se može objasniti različitim razinama obrazovanja i različitim pristupima. Dobivene spoznaje u skladu su s prethodnim istraživanjima koja su također ukazivala na potrebu za dodatnom edukacijom i radionicama za odgojitelje kako bi se smanjila nesigurnost i povećalo znanje o etičkim pitanjima u provedbi istraživanja.

S ciljem uvođenja promjene odgojitelji navode kako bi bilo dobro da se svi upoznaju s etičkim kodeksom ustanova u kojima rade, te da se onima koji se odluče provesti istraživanje s djecom omogući dodatna radionica ili edukacija koja će ga učiniti kompetentnijim za provedbu istoga. Odgojitelji također smatraju kako etički kodeks olakšava provedbu istraživanja, unatoč tome što ga opisuju nedovoljno jasnim. Bez obzira na to što iziskuje više rada i truda, prilikom provedbe istraživanja s djecom odgojitelji smatraju kako se postavljena načela ne trebaju ublažavati jer se dječja prava moraju strogo štiti. Što se tiče olakšavanja određenih etičkih dilema s kojima se susreću, odgojitelji navode kako bi bilo dobro zakonom ili etičkim kodeksom propisati nužno sudjelovanje stručnih suradnika kao savjetodavnih osoba. Socijalni radnici i socijalni pedagozi su bolje upoznati sa zakonodavstvom. Pored toga, nužno je imati stručnog suradnika koji će za vrijeme provedbe istraživanja biti objektivan.

Sva znanstvena i stručna istraživanja imaju obvezu zaštititi sudionike, u prvom redu djecu, a zatim i roditelje djece koji daju suglasnost za njihovo sudjelovanje. Nužno je da istraživači budu upoznati s etičkim kodeksom kako bi bili kompetentni za provedbu istraživanja.

Za odgajatelje je ponekad izazov procijeniti koje je postupanje etički ispravno u dvojbenim situacijama. Svaka osoba koja sudjeluje u provedbi znanstvenih istraživanja koja uključuju djecu mora im osigurati njihova prava, te pristupiti na način koji je njima smislen i jasan. Neophodno je te prihvatiti djecu kao osobe koje moraju ravnopravno sudjelovati u istraživanju i koji imaju pravo odlučivati žele li to ili ne.

Etički kodeks predškolskih ustanova propisuje promicanje i poštivanje dječjih prava i nastoji obuhvatiti sve potencijalno moguće aspekte. S ciljem naglašavanja njegove važnosti nužno je biti bolje upoznat s postulatima koji će odgojiteljima dati potporu da bolje, kvalitetnije i bez straha provode istraživanja sa svrhom poboljšanja praktičnog rada.

POPIS LITERATURE

1. Ajduković, M., Keresteš, G. (2020). *Etički kodeks istraživanja s djecom, drugo revidirano izdanje*. URL: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Eti%C4%8Dki%20kodeks%20istra%C5%BEivanja%20s%20djecom%20-%20integrirani%20tekst%20s%20prilozima.pdf> (04.02.2024).
2. Alderson, P., & Morrow, V. (2011). *The ethics of research with children: An overview*. Sage Publications.
3. Alderson, P., & Morrow, V. (2020). *The ethics of research with children and young people: A practical handbook*. Sage Publications.
4. Aluwihare-Samaranayake, D. (2012). Ethics in Qualitative Research: A View of the Participants' and Researchers' World from a Critical Standpoint. *International Journal of Qualitative Methods*, 11(2), 64-81.
5. Anić, V., Goldstein, I. (2002). *Rječnik stranih riječi, 2. izdanje*. Zagreb: Novi Liber.
6. Babić, N., Irović, S. (2003). Dijete i djetinjstvo: teorija i praksa predškolskoga odgoja, zbornik radova. Osijek: Visoka učiteljska škola u Osijeku.
7. Babić, N., Irović, S., Krstović, J. (1997). Vrijednosni sustav odraslih, odgojna praksa i razvojni učinci. *Društvena istraživanja*, 6 (4-5), 551-575.
8. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Prentice-Hall.
9. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
10. Blanuša Trošelj, D. (2014). Na putu ka profesionalnoj etici odgajatelja. *Dijete, vrtić, obitelj*, 20 (75), 6-8.
11. Blanuša Trošelj, D. (2015). Profesionalna etika odgajatelja rane i predškolske dobi. *Kompetencije hrvatskog učitelja i odgajatelja-izazov za promjene* Ivon, H.; Mendeš, B. (ur.). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 162-173.
12. Blanuša Trošelj, D. i Ivković, Ž. (2016). Graditi profesiju: profesionalna etika i obrazovanje odgajatelja. *Školski vjesnik*, 65 (3), 421-421.

13. Clark, A., & Moss, P. (2011). *Listening to young children: A guide to understanding and using the mosaic approach*. Sage Publications.
14. Čehok, I. (1997). *Filozofija odgoja- izbor tekstova hrvatskih pisaca*, Zagreb: Školska knjiga.
15. Čorkalo Biruški, D. (2014). Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(3), 393–423.
16. Ćurko, B., Feiner, F., Gerjolj, S., Juhant, J., Kreš, K., Mazzoni, V., Mortari, L., Pokorny, S., Schlenk, E., Strahovnik, V. (2015). Etičko obrazovanje i učenje o vrijednostima. Priručnik za učitelje i odgajatelje; http://www.ethicseducation.eu/resources/ManualTeachers_HR.pdf, (17.02.2024).
17. DuBois, J.M (2018). *Ethics in Mental Health Research, Principles, Guidance and Cases* Oxford: Oxford University Press. *Philos Ethics Humanit Med* **3**, 11.
18. Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. Norton.
19. Fan, X., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22.
20. Feeney, S. (2010). Anniversary of NAEYC's Code of Ethical Conduct Ethics. *Early Care and Education Review , Reflection , and the Future. Young Children*, 65 (2), 72-77
21. Freedman, D., Pisani, R., & Purves, R. (2007). *Statistics*. W. W. Norton & Company.
22. Gibson, JL. (2012). Organizational Ethics: No Longer the Elephant in the Room. *Healthcare Management Forum*, 25(1):37-39.
23. Graham, A., Powell, M. A., Taylor, N., Anderson, D., & Fitzgerald, R. (2013). *Ethical research involving children*. Sage Publications.
24. Hartup, W. W. (1996). The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child Development*, 67(1), 1-13.
25. Heslop, C., Burns, S., & Lobo, R. (2018). Managing qualitative research as insider-research in small rural communities. *Rural and Remote Health*, 18(3), 4576.

26. Heslop, P., & Williams, V. (2016). Ethical issues in research with children and young people with learning disabilities: Reflections from a study of children's views on their care. *Research Ethics*, 12(2), 82-96.
27. Hrvatska psihološka komora. (2005). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Preuzeto s <https://www.psiholoska-komora.hr/etiketicki-kodeks> (15.09.2024).
28. Irović, S. i Krstović, J. (2000). Vrijednosni sustav roditelja/odgojitelja i autonomija djeteta. U N. Babić, S. Irović (ur.), *Interakcija odrasli - dijete i autonomija djeteta (7-23)*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Visoka učiteljska škola.
29. Kiss, I., & Možar, A. (2023). *Etnička pitanja u radu odgojno-obrazovnih ustanova na primjeru Dječjeg vrtića*. Regionalni centar kompetencija, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
30. Krstović, J. (2001). Razvojno-pedagoške službe u kontekstu nove paradigme predškolskog odgoja. *Napredak*, 1(142): 24-34.
31. Krstović, J. (2009). Odrazi sveučilišnog obrazovnja odgojitelja na koncept novog profesionalizma: izazovi i dileme. U: D. Bouillet i M. Matijević (ur.), *Curriculums of Early and Compulsory Education*. (str. 173-184). Zagreb: Učiteljski fakultet Zagreb.
32. Krstović, J. (2010). Kakav etički kodeks trebamo? *Dijete, vrtić, obitelj*, 61(16), 3-9.
33. Kutrovátz, K. (2017). Conducting qualitative interviews with children – methodological and ethical challenges. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 8(2): 65-88.
34. Lundy, L., & McEvoy, L. (2012). Child and youth participation: An overview of the literature. In L. Lundy & L. McEvoy (Eds.), *Children's rights and research: Ethical and methodological issues* (pp. 13-34). Routledge.
35. Mayer, D. P., & Grice, J. W. (2018). Ethical Standards and Early Childhood Research: Age as a Factor. *Journal of Research in Childhood Education*, 32(3), 356-372.
36. Merriam, S. B., Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation (4th ed.)*. San Francisco, CA: Jossey Bass.
37. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

38. Morrow, V., & Richards, M. (1996). The ethics of social research with children: An overview. *Children & Society*, 10(2), 90-105.
39. Mužić, J. (2003). Etika- umijeće življenja. *Metodički ogledi*, 10 (1), 49-60.
40. Obiteljski zakon (2015). Narodne novine, br. 103/15, 98/19.
41. Olson, Jonas (2003). A Particular Consequentialism: Why Moral Particularism and Consequentialism Need Not Conflict. *Utilitas* 15 (2):194-205.
42. Piaget, J. (1932). *The Moral Judgment of the Child*. Free Press.
43. Powell, M. A., Fitzgerald, R., Taylor, N., & Graham, A. (2012). International literature review: Ethical issues in undertaking research with children and young people. *Child & Family Social Work*, 17(1), 1-12.
44. Rosen, M., & Ziv, Y. (2016). Ethics in research with children: A critical review. *Children and Youth Services Review*, 61, 87-94.
45. Sims, M., & Hutchins, T. (2017). The Role of Age and Experience in Participation of Early Childhood Educators in Research. *International Journal of Early Years Education*, 25(2), 132-144.
46. Smith, A. B., Taylor, N. J., & Gollop, M. M. (2020). *Children's voices: Research, policy and practice*. SAGE Publications.
47. Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2010). *Early childhood matters: Evidence from the Effective Pre-School and Primary Education Project*. Routledge.
48. Thomas, N., & O'Kane, C. (1998). The ethics of participatory research with children. *Children & Society*, 12(5), 336-348.
49. Tisdall, E. K. M., & Punch, S. (2012). *Children's participation in practice: Meaningful or gimmicky?*. Routledge.
50. Tisdall, E. K. M., Gallagher, M., & Davis, J. E. (2008). *Researching with children and young people: Research design, methods and analysis*. Sage Publications.
51. Ujedinjeni narodi. (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. Preuzeto s <https://www.unicef.hr/konvencija-o-pravima-djeteta> (15.09.2024).
52. Vijeće za djecu. (2003). *Etički kodeks za istraživanje s djecom*. Zagreb: Ministarstvo zdravstva.
53. Višnjic Jevtić, A. (2011). Etički kodeks odgojitelja – korak ka profesionalizaciji odgojiteljskog zvanja. U A. Jurčević Lozančić, S. Opić (Ur.),

5. međunarodna konferencija o naprednim i sustavnim istraživanjima »Škola, odgoj i učenje za budućnost«. Zbornik radova (443-453). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

54. Vivodinac, Ž. (2010). Je li kodeks potreba ili hir? *Dijete, vrtić, obitelj*, 61(16), 18-19.

55. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

56. Woodgate, R. L., Tennent, P. i Zurba, M. (2017). Navigating ethical challenges in qualitative research with children and youth through sustaining mindful presence. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1-11.

57. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2020). Narodne novine, br. 59/20.

58. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (2017). NN 105/2017. URL: <https://www.nn.hr> (03.08.2024)

59. Zakon o sudovima za mladež (2011). Narodne novine, br. 84/11.

60. Zakon o sudovima za mladež (2020). Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.

URL: <https://www.zakon.hr/z/180/Zakon-o-sudovima-za-mlade%C5%BE> (10.02.2024).

61. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (2018). Narodne novine, br. 173/03, 148/13, 84/21.

62. Zakon o zdravstvenoj zaštiti (2018). Narodne novine, br. 100/18.

POPIS GRAFOVA

Graf 1. Dob sudionika

Graf 2. Spoznaja o etičkom kodeksu istraživanja s djecom

Graf 3. Stav sudionika istraživanja

Graf 4. Stav sudionika istraživanja

Graf 5. Stav sudionika istraživanja

Graf 6. Stav sudionika istraživanja

Graf 7. Stav sudionika istraživanja

Graf 8. Provedba istraživanja s djecom

Graf 9. Provedba istraživanja s djecom

PRILOZI

Upitnik

ETIČKA PITANJA PEDAGOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Poštovani,

ispunjavanje ovog upitnika je anonimno i dobrovoljno te će se njegovi rezultati koristiti za istraživački dio diplomskog rada na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

Hvala na sudjelovanju!

1. Spol sudionika

M Ž

2. Dob sudionika

- 18 do 25,
- 26 do 35,
- 36 do 45
- 46 do 55
- 56 i više

3. Znete li što je to etički kodeks?

DA NE

4. Što se najčešće spominje u etičkom kodeksu?

5. Označite koliko se slažete sa sljedećim tvrdnjama (1 - u potpunosti se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem).

- Etički kodeks je nužan za valjanu provedbu istraživanja.

1 2 3 4 5

- Svi odgojitelji su upoznati s etičkim kodeksom.

1 2 3 4 5

- Etički kodeks mi olakšava provedbu istraživanja s djecom.

1 2 3 4 5

- Istraživanja s djecom su komplicirana.

1 2 3 4 5

- Istraživanja s djecom ne moraju prolaziti kroz stroge kriterije.

1 2 3 4 5

6. Jeste li ikada sudjelovali u provedbi istraživanja s djecom?

DA NE

7. Bi li se upustili u provedbu istraživanja koja uključuju djecu?

DA NE

8. Ako ne, zašto?

9. S kojim etičkim pitanjima i dilemama se možete susresti prilikom provedbe pedagoških istraživanja s djecom?

10. Smatrate li da u etičkom kodeksu ima prostora za napredak?

DA NE

11. Kako poboljšati etički kodeks?

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad istražuje etička pitanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, fokusirajući se na Dječji vrtić Neven u Rovinju. Cilj istraživanja bio je analizirati percepciju odgojitelja o etičkom kodeksu u kontekstu provođenja pedagoških istraživanja s djecom. Rezultati su pokazali da odgojitelji nisu dovoljno upoznati s etičkim kodeksom, što dovodi do izazova u istraživačkoj praksi i potencijalnih kršenja prava djece. Također, analiza nije pokazala značajnu korelaciju između dobi odgojitelja i njihove spremnosti za sudjelovanje u istraživanjima, što ukazuje na potrebu za dodatnom edukacijom i radionicama usmjerenima na etičke aspekte istraživanja. Važno je istaknuti da se istraživački rad s djecom mora provoditi uz punu pažnju na zaštitu njihovih prava, a etički kodeks može služiti kao temelj za odgovorno i etički ispravno istraživanje. Preporučuje se redovita edukacija i osvještavanje odgojitelja o važnosti etičkih normi kako bi se osiguralo da svi aspekti istraživanja budu u skladu s pravilima i načelima koja štite njihove najranjivije sudionike.

Ključne riječi: etički kodeks, odgojitelji, pedagoška istraživanja, prava djece

SUMMARY

This thesis examines ethical issues in educational institutions, focusing on the Neven Kindergarten in Rovinj. The goal of the research was to analyze the perception of educators about the code of ethics in the context of conducting pedagogical research with children. The results showed that many educators are not sufficiently familiar with the ethical code, which leads to challenges in research practice and potential violations of children's rights. Also, the analysis did not show a significant correlation between the age of educators and their willingness to participate in research, which indicates the need for additional education and workshops focused on the ethical aspects of research. It is important to point out that research work with children must be carried out with full attention to the protection of their rights, and the code of ethics can serve as a basis for responsible and ethically sound research. It is recommended that educators be regularly educated and made aware of the importance of ethical norms in order to ensure that all aspects of the research are in accordance with the rules and principles that protect the most vulnerable research participants.

Keywords: code of ethics, educators, pedagogical research, children's rights.

Suglasnost za provođenje istraživanja s djelatnicima DV Neven

Aleksandra Možar
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Diplomski sveučilišni studij Rani predškolski odgoj i obrazovanje

Dječji vrtić, Neven
Fontera 31, Rovinj
Ravnateljica : Sandra Orbančić

Predmet: Molba za suradnju u provedbi istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada

Poštovani,

Molimo Vas da odobrite provođenje istraživanja u kojem bi sudjelovali djelatnici Vaše ustanove. Istraživanje se provodi za potrebe izrade diplomskog rada studentice Aleksandre Možar, diplomskog sveučilišnog studija za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Tema diplomskog rada je Etička pitanja pedagoških istraživanja, a bit će izrađen pod mentorstvom doc. dr. sc. Irena Kiss.

Podaci ovog istraživanja prikupljali bi se uz pomoć metode anketnog upitnika, koje traje svega 10 minuta, a koji je sastavljen prema dosadašnjim znanstvenim radovima i istraživanjima provedenim na temu „Etička pitanja pedagoških istraživanja“. Istraživanje bi se provelo na uzorku od 30 do 60 sudionika, točnije odgojitelja i odgojiteljica u odgojno obrazovnoj ustanovi Dječji vrtić Neven, Rovinj. Provedba istraživanja organizirala bi se tijekom stanke gdje bi ispitanici dobili anketni upitnik putem *Google Forms* na svoj email te bi ga ispunili online. Istraživanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno.

Istraživanje i obveze istraživača su usklađene s Etičkim kodeksom struke.

Zahvaljujemo Vam na susretljivosti.

S poštovanjem,
Aleksandra Možar

Potvrđujem suglasnost za istraživanje.

Ravnateljica:
Sandra Orbančić